

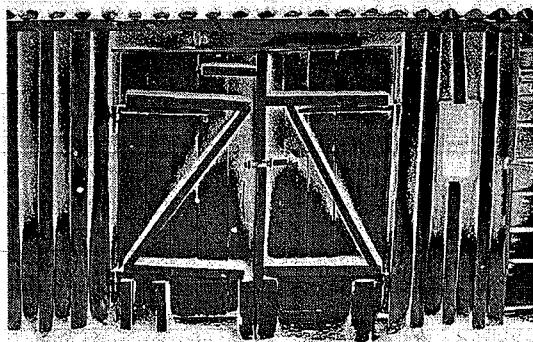
LADAKALNIS

4 (65)

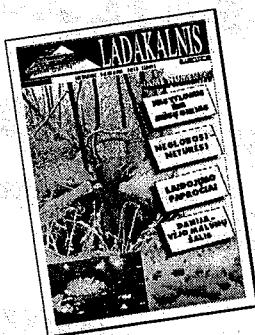
AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

1999 spalis-gruodis

TURINYS

PARKO GIRIŲ TAKAIS

B. Šablevičius

Kas tylomis éda mûsų girią 2psl.

V. Vilčinskas

Neglobosi - naturési 4psl.

V. Danilevičius

Medžioklës parke ypatumai 5psl.

I. Čeponienė
Idomu

NAUJOS ANP TERITORIJOS

V. Drûteika
Beržija

6psl.

6psl.

KRAŠTOTYRA

D. Savickaitė
Laidojimo papročiai 7psl.

VOLUNGĖ

**Konkursiniai moksleivių
rašiniai 8psl.**

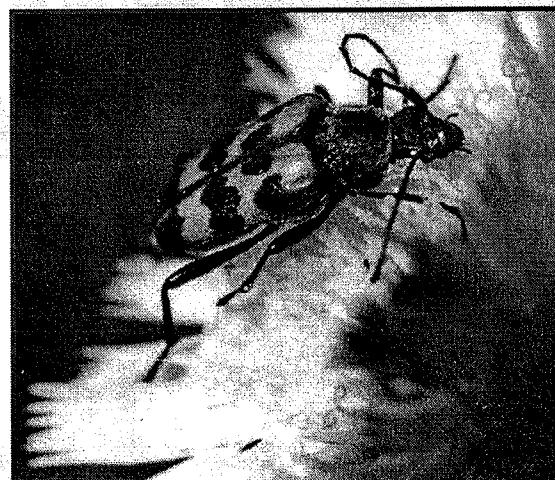
ETNOGRAFIJA

A. Kulys
Laidotuvų prietarai, papročiai 10psl.

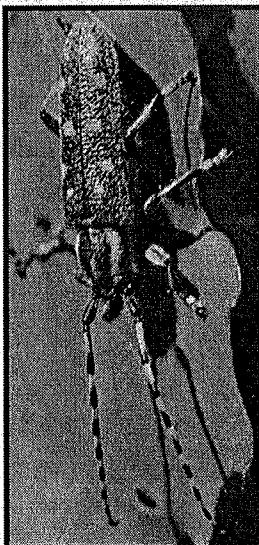
PASAULIO PARKAI

K. Čeponienė
Danija - véjo malūnų šalis 12psl.

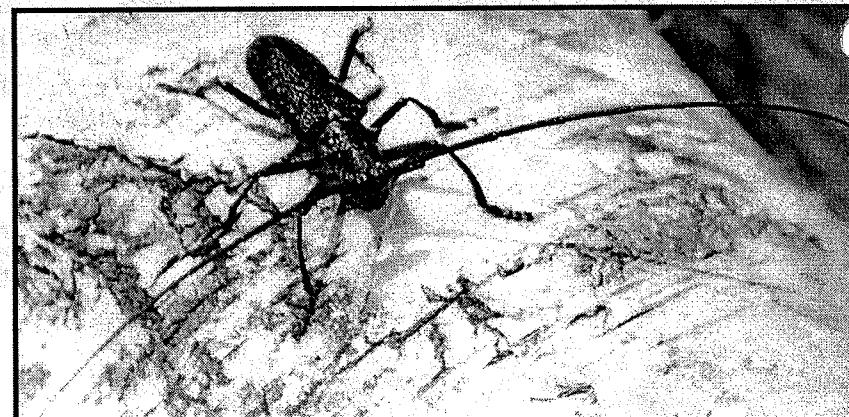
ANP metraštis 14psl.

Šešiadémė judolija - *Judolia sexmaculata*.
Reta, ANP labai reta.

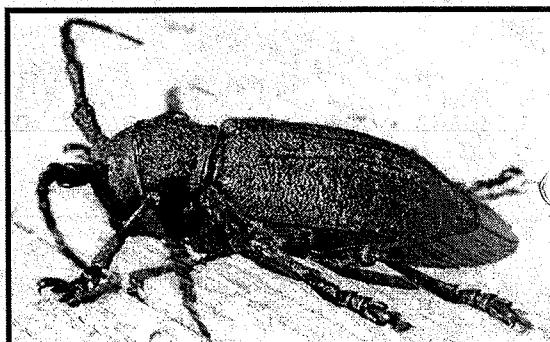
Mažasis drebulinis ūsuotis - *Saperda populnea*.
Dažnas, ANP dažnas.

Mažasis ožiaragis - *Monochamus sutor*. Dažnas, ANP dažnas.

Raštuotasis drebulinis ūsuotis - *Saperda scalaris*.
Apyretis, ANP labai retas.

Gluosninis kelmagraužis - *Spondylis buprestoides*.
Neretas, ANP apyretis.

Išvartinis medkirtis - *Oxymirus (Toxotus) cursor*.
Apyretis, ANP retas.

Didysis drebulinis ūsuotis -
Saperda carcharias.
Dažnas, ANP apyretis.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

KAS TYLOMIS ĖDA MŪSŲ GIRIAS

Ūsuociai – tai baisūs vabalai su aštriomis žiauromis. Dievas juos sukūrė tam, kad jie graužtų ir estų miškininkų saugomus miškus. Miškų specialistai dar studentų stadioje yra išmokomi sakyti: "Ūsuociai – tai didžiausi medienos kenkėjai." Bet tai – demagogija, nes ūsuociai kenkia tik netvarkingai ir ne vietoje laikomą medieną. Ir tikrai, ką jiems daryti, radus miške užmirštas medienos rietuvės? O jos šunta, pūva, yra, ir taip skaniai kvepia, taip vilioja ten kiaušinelių prikrautis... Stai auga sveikos žalias egles, pušys. Auga 1-2 šimtus metų. Ir nė vienas ūsuotis jų medienoje negyvena. Gamta surėdė taip, kad ūsuocių lervutės negali maitintis gyvų medžių. Joms reikia jau nebėgyvo, bet skleidžiančio puvimo kvapą medžio arba seniau kirsto, bedžiūstančio. Todėl nukirstų rastų nereikia laikyti miške ir laukti, kol vabalai pridės ant jų kiaušinelių. Tuo tarpu medienos sandėliuose užmirštai rastai, ypač egliai, beržai, ažuolai būna išvarpti skyliemis. Tai ūsuociai, užaugę medienoje, išejo į laisvę. Išeina, kad patys "kenkėjai" ragina miškininkus laiku-sutvaryti medieną miške. Taip, ūsuociai užpuola ir stovintį medį, bet nusilpusi, nesveiką. Toki irgi reikia laiku šalinti. Tai-gi, kodėl "kenkėjai"?

Ekologui, entomologui ūsuociai – įvairi, didžiulė, gana svarbi grupė vabzdžių, aktyviai dalyvaujanči organinės medžiagos apytakos rate. Jie skubina prisikvesti bakterijų ir kar-tu ardyti celiuliozę, grei-

čiau paversti ją dirvožemiu.

Ūsuociai varda gavo nuo ilgų "ūsus". Tai antenos – jų uoslės organas. Jo pagalba vabalai susitinka ir bendrauja. Lietuvoje žinoma 116 ūsuocių rūsių, o mūsų Parke – kol kas 36. Tai vabalai nuo 3 mm iki 6 cm ilgio. Kaip juos pamatyti miške, kur jie slepiasi? Jų gausai būna ant žiedų. Tai dekoratyvios strangalijos ir leptūros – juostuotos, raudonos, žalios, visos jos puošnios, kartais aksominiai "kailiu". Nektaru ieško ir daugiau ūsuocių – mėlynai, violetiniai, raudonpilviai, raudoni su juodom uodegėlėm ir juostom. Ažuolų rastus mėgsta į vapsvas panašus ūsuociai, nes skrydis panašus. Yra toks gluosninis kelmagraužis, 3 cm ilgio. Jis, kartais užropojus, ant kelio, pervažiuoja mašina. Ir nesuploja. Kietas vabalias! Ir jo išvaizda išpūdinga. O pjūklėlis kelmagraužis – iki 4 cm ilgio. Stai-ga jis išvydus, net šūkteli iš nuostabos: eina galtingas, storas šokoladinis vabalias su rupiais ūsais, lyg pjūklo dantys! Gaila, retai jis pamatysi. Po sausos pušies žieve rasi naminį ūsuotį, rudaji medkirtį, o eglės kelme – eglinių medkirtų. Juodi, dideli, vikrūs lyg peklos velniai laksto ožiaragai. Jų ūsai ilgesni už visą kūną. Džiūstantys egliai rastai – jų veisimosi vieta. Beržų rastų rietuvės mėgsta beržinių ūsuociai. Gana reti ir šaunūs: kol bėga beržu, matyti, sustoja – išnyksta. Jų spalva lyg apkorpėjusi beržo tošis. Dar mažiau pastebimas ilgaūsis pušiagraužis. Jie at-

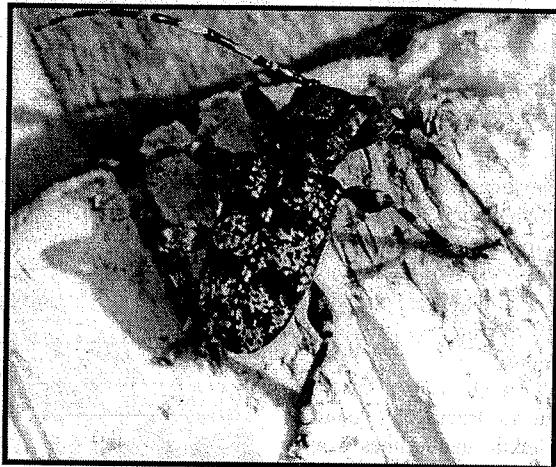
skrenda į pušų medienos kvapą. Jo ūsai 3 kartus ilgesni už kūną. Puošnūs ūsuociai iš *Saperda* genties. Tūlas didysis drebulinis ūsuotis mėgsta tuopų lapus. Ateini jų ieškoti ir matai – 3 cm ilgio, gelsvai rusvas vabalias kabo visame gražume. Papurtai – nukrenta kaip kriausė! Raštuotasis ūsuotis turi auksinį ornamentą juodoję nugaroje. Dar retenis taškuotasis ūsuotis. 1998 m. radau visai naują rūšį Parkui – muskusinį ūsuotį. Jis ant kelio ties Gaveikėnų kaimu pervažiavo aklas traktorius. Tokia retenybė! Ilgai sliaužijojau aplink suplotą vabalą – ieškojau antrojo jo sparno, kuris dinga per avariją. Šis ūsuotis neretas vakarų, pietų, centrinėje Lietuvoje, o iki mūsų niekad neat-skrenda, čia nesiveisia, gal žiemą iššala lertos? Taigi, radau jį pirmą kartą per 20 metų. 1999 m. antrą indi-vidą rado Voldemaras Kutra. Išties, klimatas šiltėja!

Bet yra ir kitokių ūsonų. Nykštukinių ūsotų, 3 mm ilgio, pamatysi nebent gaudymo tinklyje. 6 mm ilgio turi šunobelinius ūsučukas. Tai tikra retenybė visoje Lietuvoje. Iki šiol Parke rasta rūsių:

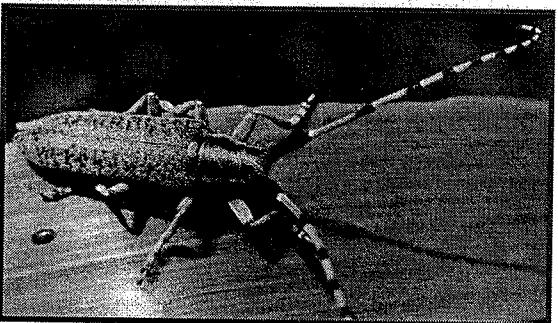
labai retų – 1,	
retų – 5,	
apyrečių – 8,	
neretų – 8,	
dažnų – 14.	

Vargu ar yra vilties rasti raudonosios knygos rūšių. Tai per daug retos rūšys Lietuvoje.

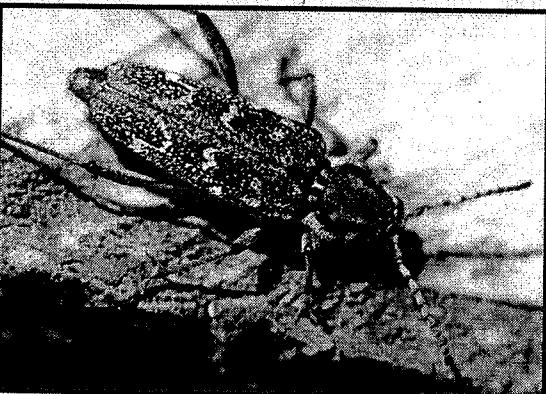
Bronius SABLEVIČIUS
ANP vyriausiasis ekologas,
nuotraukos autorius

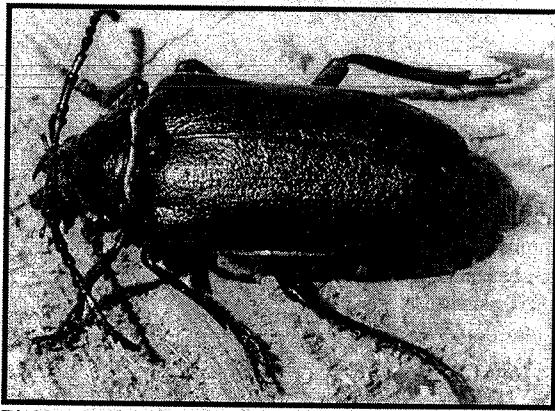
Berzinis ūsuotis - *Acanthoderes clavatus*.
Apyretis, ANP labai retas.

Gražiažiedinis ūsuotis - *Agapanthia villosoviridescens*.
Apyretis, ANP apyretis.

Drebulinis kelmagraužis - *Xylotrechus rusticus*.
Apyretis, ANP labai retas.

Pjūklausis kelmagraužis - *Pionus coriarius*.
Apyretis, ANP labai retas.

NEGLOBOSI - NETUREŠI

ANP teritorijoje – 126 ežerai. Jie visi reikalauja vienokios ar kitokios globos. Vieni mus gaština, kad tuoju užpelkėjė išnyks iš viso ir kaip pirmąją staigmeną mums pateikia gyvybės išnykimą juose. Parko ekologui A.Čeponiui Apvaliąjame Gervėčių raisto ežeriuje pavyko surasti saulažuvę, bet tai tikrai retas reiškinys tokio tipo vandens telkinuose.

Didelis ANP turtas yra žuvis. Racionalus gamtos išteklių naudojimas ir apsauga neįmanoma be mokslinių tyrimų ir monitoringinių stebėjimų. Žuvis yra galiutinė hidrosistemų trofinė grandis, kuri labiausiai akumuliuoja taršalus, todėl ANP ekologinio monitorinio sistemoje pagrindą sudaro žuvų populiacijų ir bendrijų tyrimai. Pagal paruoštą metodiką 1999 metais tyrimai buvo vykdomi Kretuono, Pakaso, Utenio ir Ūkojo ežeruose. Dringio, Tauragnų ir Baluošo ežerai detaliau tyrinėti bendrose mokslinėse ekspedicijose.

ANP žuvų bendrijų ekologinį monitorinį gą sudaro 2 daly. Pirma – kasmetiniai išvairaus tipo parko ežerų tyrimai. Jų tikslas išaiškinti žuvų bendrijų rūšinę sudėtį ir gausumą išvairaus trofinio lygio ežeruose. Antrą dalį sudaro monitorinių ežerų ir monitorinių rūšių tyrimai, kurių tikslas išaiškinti ežerų sukcesinę būklę, žuvų bendrijų ir populiacių parametru kiti-

foto B.SABALEVIČIUS

Būkos upė prie Senatiltės.

mo greičius. Apie tai daugiau galite sužinoti pastudijavę ANP mokslo skyriaus ataskaitą.

Remiantis moksliniais tyrimų duomenimis ANP teritorijoje atliekami įžuvini-

mo darbai. Tuo tikslu sudaromi žuvų išteklių atkūrimo planai. 1989 m. įžuvinimo darbai vyko 10-tyje ezerų: Laukojyje, Lin-

kmene, Kiaune, Asėke, Peikene, Šakarvuose, Asalnuose, Dringyje. Peikene įleista vėgėlės, Asalnuose ir Dringyje – syko, o likusiuse – seliavos ir lydekos lervu-

čiu. Savo jégomis tokius darbus atliko ir parko darbuotojai. I Dringio ežerą papildomai įleista 300000 vnt., o Lūšių – 400000 vnt. seliavos lervučių. V. Vilčinsko pastangomis Lūšių eže-

re surinkta ir UAB "Laukoja" perduota 930000 vnt. seliavos lervučių.

Verslinės žuklės įrankiais buvo leista žvejoti aštuoniuose parko ežeruose ir iš viso per metus juose sugauta 2969,3 kg žuvies. Daugiausia žuvies žvejams atidavė Dringis – 1070,5 kg, Tauragnas – (743 kg), Alknas (367 kg). Gausiausia karšio, seliavos, kuojos laimiukai. Parko upelėse naudojant verslinės žuklės įrankius sugauta 106,5 kg unguvio.

Mégėjiškos žuklės laimi-

foto A.ČEPONAS

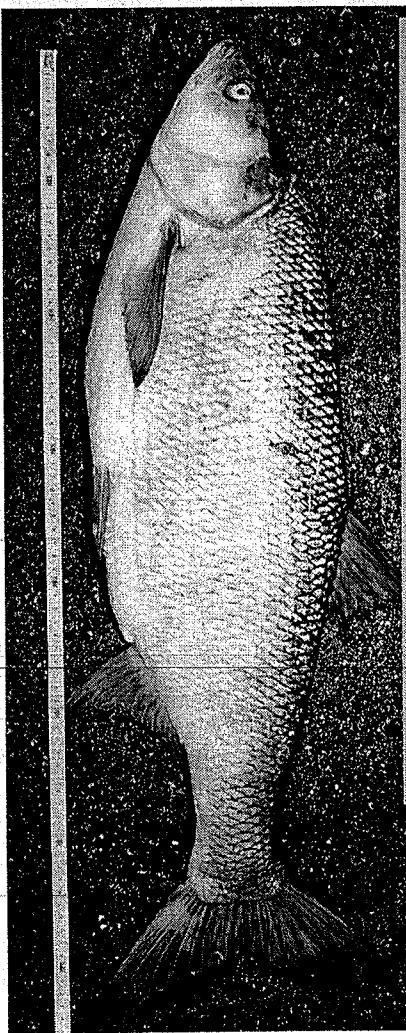
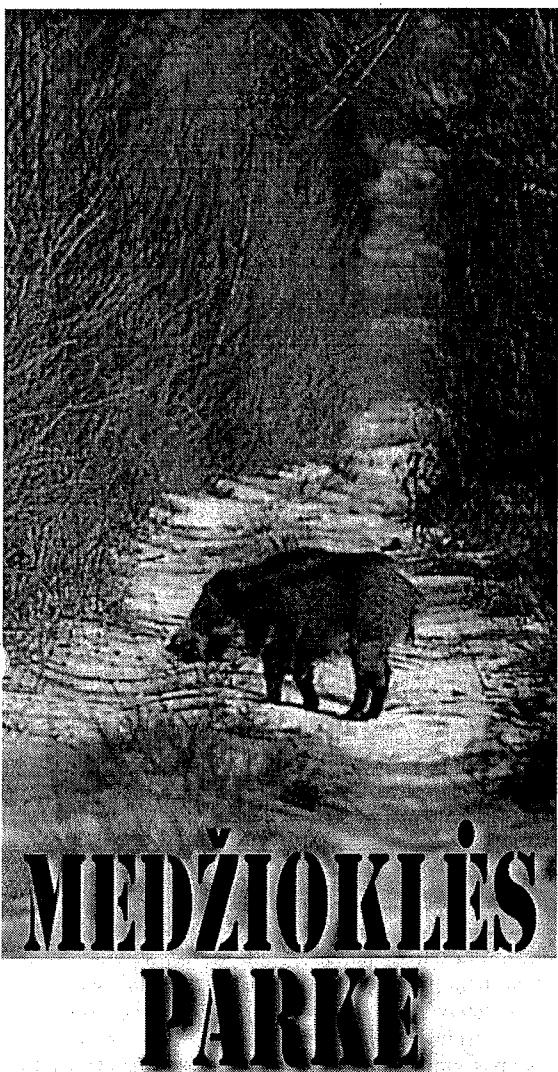

foto A. PANAVAIAS

kai neapskaitomi. Parke ši pomėgi tenkinti gali visi siųjį leidimus. Jie įgyjamai ANP direkcijoje, registratuose bei girininkijose.

Vytautas VILCINSKAS
ANP hidrobiologas

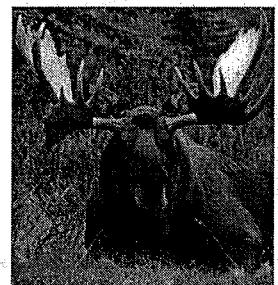
MEDŽIOKLĖS PARKE YPATUMAI

1999 m., įkūrus VI "Professionali medžioklė", Aukštaitijos NP direkcija kartu su Žemaitijos NP direkcija, kreipėsi, prašydamos, kad profesionalios medžioklės plotai (PMP) nebūtų perduoti šiai įmonei ir juose būtų tvarkomasi, pirmenybę suteikiant žvérių įvairovei ir apsaugai. Šiam projektui buvo pritarta, tačiau nebuvo išspręstos finansavimo ir organizacinės problemas. Tik 1999 10 27 MSTD raštas Nr.04-07-1079 suteikia galimybę toliau spręsti šį klausimą.

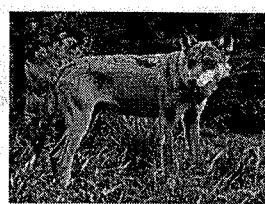
1999 11 08 ANP direkcija sudarė sutartį su Anykščių m.u., kuri turi ūkiskaitinė komercinės medžioklės padalinį dėl kanopinių žvérių skaičiaus reguliavimo. Medžioklės nacionalinio parko PMP gali būti organizuojamos tik pagal įkainius, nustatytaus Medžioklės užsieniečiams Lietuvos Respublikos medžioklės plotuose kainoraštyje. Ši nuostata nepadeda reguliuoti kanopinių žvérių skaičiaus, kad būtų sumažinta žala žemės ir miškų ūkiui. Komercinės medžioklės yra sėkmingos ir užtikrina klientų domėjimą,

si nacionalinio parko PM plotais tik tuomet, kai kanopinių žvérių skaičius garantuoja gausų laimikį. Tačiau tuo atveju kenčia ne tik žemės ir miškų ūkis, bet ir gyvūnų įvairovė (pvz., kurtinių, teterinų sumažėjimas). Briedžiai į nacionalinį par-

ką susirenka žiemos sezonui ir padaro didelę žalą. Tačiau jų negalima medžioti, kol yra galimybė, kad atsiras pirkėjas. Ši galimybė išnyksta, likus kelioms dienoms iki sezono pabaigos, todėl limitas dažnai lieka neišnaudotas.

Nemažą problemą sudaro bebrų gausa ANP PMP (pvz., Knyčio upelyje užlietos vertigų augalų - baltijinės gegūnės, plačialapės klumpaitės augimvietės). Tačiau sąnaudos, kurios reikalingos gaudant bebrus, keilis kartus viršija pelną, ku-

ris gaunamas, pardavus kailį. Ta pati galima pasakyti apie kiaunių ir kitų smulkiųjų plėšrūnų, kurie pridaro daug žalos saugomiems retiems uoksiniams paukščiams, paplitimą.

Aukštaitijos NP PMP vertingi ne tik kanopinių žvérių gausa. Gražiame kraštovaizdyje mažai urbanizuoti gamtos kampeliai (Vyžių raistas, Minčios upėlio aukštupys) su retomis gy-

vūnų ir augalų rūšimis verčia ieškoti naujų tvarkymosi būdų.

Nei PMP statusas, nei šių plotų nuoma medžioklės būreliams neįsprendžia visų iškilusių problemų. Mūsų nuomone, būtų tikslinga panaikinti PMP šiaurinėje Aukštaitijos NP dalyje ir su teikti didesnes teises ANP Mokslo skyriui, sprendžiant kanopinių žvérių plėšrūnų, bebrų ir kitų žvérių skaičiaus reguliavimą. Vertėtu mėginti atstatyti kurtinių ir teterinų populiacijas, tam tikslui įrengiant voljerus dirbtiniam veisimui.

Žvérių reguliavimo klausimai turėtų būti sprendžiami sąveikoje su gamtos įvairove. Tai būtų naujas ūkininkavimo gamtosauginėje teritorijoje pavyzdys, kai randamas optimalus santykis tarp visų ekosistemos dalii. Vytautas DANILEVIČIUS

zoologas-medžioklės
žinovas

IDOMU

1999 m. spalio 4 d. Ignalinos Č. Kudabos vidurių mokyklos 9a klasė, vadovaujama mokytojos I. Šaltienės, rinkosi ne į eilinę pamoką. Visų pamokų laikas buvo skirtas projekto "Aukštaitijos nacionalinis parkas – etnokultūra, tradicija ir modernizmas" pristatymui.

Moksleiviai buvo susiskirstę grupėmis.

Viena grupė sukūrė reklaminį klipą apie nacionalinių parkų ir jų pristatę. Jiems sekėsi visai neblogai. Svečiams buvo siūloma apsilankyti svarbiausiuose lankytinuose objektuose: Ginučių piliakalnyje, Senovinės bitininkystės muziejuje ir kt. Šiek tiek papildę moksleivių pateiktą informaciją galėtume sėkmingesiai naudoti šiandienos reklamai.

Buvu net kelios grupės architektų-projektuotojų. Kiekvienas savaip išvaizdavo sodybą parke, pritaikytą kaimo turizmui, bet visi norėjo išsaugoti tradicinės medinės sodybos stilių.

Idomus buvo kavinukės projektas, o ypač pastato vietas parinkimas – pelkėje. Moksleivų manymu pelkutę juosiančio kanalo vėsa karštą vasaros dieną maloniniai nuteiktū kiekvieną svečią. Tinkama pelkutę vaikai rado netoli valtinės, – tai žmonių susibūrimo vieta.

Dvi dizainerių grupės

kūrė ANP darbuotojų uniformas, kurios įdomios savo tradiciniais raštais, nauju stiliumi.

Senoviniais patiekalais maitinti ryžosi tik viena grupė.

Knygas pristatė dvi moksleivės. Viena iš jų surinko įvairių autorų eileraščius apie nacionalinių parkų. Knygutę dar teks papildyti, nes jau pristatant ją, buvo prisiminti kai kurie autorai, neitraukt i šį sąrašą. Antra knygutė – tai pačios sukurtos legendos apie ežerų pavadinimų kilmę.

Šis projektas – tai sveikintinas pavyzdys kitų klasių ir taip pat kitų mokyklų moksleiviams. Tokia kūryba reikalauja daug mūsų kraštoto istorijos ir kultūros žinių, tradicijų, gamtinės išteklių pažinimo.

Kitais metais pasiūlėme suruošti dar vieną tokio tipo pamoką apie ANP. Siūlėme paruošti turistų laisvalaikio užimtumo programą.

Seminare šia tema susitiksime Ekologinio švietimo centre Meironyse.

Irena ČEPONIENĖ
direktorius pavaduotoja

Švenčioniu ir Ignali-

nos rajonų pakrašty yra tokis kaimas – Beržija. Nendidelis, kaip ir dauguma Lietuvos kaimų, kažkuo išsiskiriantis iš visumos, o gal ir neišskiriantis – kitam pašalaičiui atrodantis taip pat, kaip ir visi kiti.

Ne. Kiekvienas kaimas turi savo "aš". Tas "aš" – kaimo dvasia. Turi ją ir Beržijos kaimas. Kuo gi ypatinga Beržijos dvasia? Ogi savo žmonėmis, savo apylinkių grožiu. Kuo gi ypatangi tie Beržijos žmonės? Savo paprastumu, nuoširdumu, darbštumu. Ir gyvenimiška patirtim.

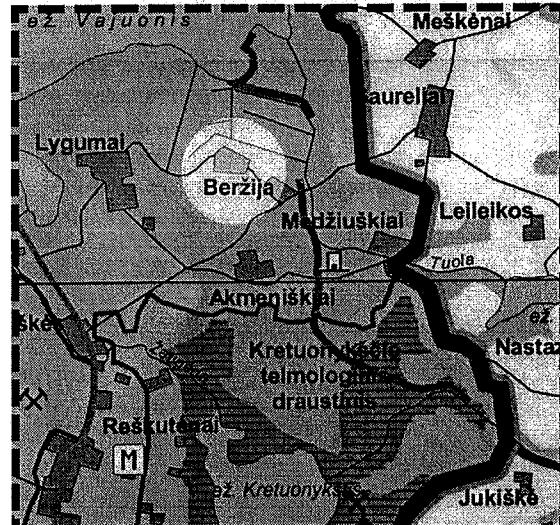
Daug ką gali papasakoti devintą dešimtį bebai-giantis Silvestras Petkūnas. Oi daug. Ir apie lenkų laikus, kuomet kaimo buvo tik 10 sodybų, – ant kiekvieno namo buvo prikalti numeriukai, ir kaip kaimo vyrai pasislėpę nuo policijos augindavo naminę taboką, ir apie vokiečius, kuriems privalėdavo atiduoti duoklę maisto produktais, ir apie raudonusius partizanus, ir apie ju "žygarbius", apie pokario neramius laikus, kolūkių kūrimą, ir apie "miškinius".

Ne vien šis kaimo senolis. Daug ką gali papasakoti ir Bronė Daubarienė. Ypač apie pokario laikus. Apie brolio – partizano žūtį, kurio palaidojimo vietas iki šiol neranda ir nežino, apie Švenčionų NKVD tardytojų "pastangas" išgauti ži-

nias apie broli.

Kiekvienas beržijiškis žino ir gali daug ką idomaus papasakoti.

Bet kokie meistrų! Varagu bau, kur nors apylinkėse rasit tokius meistrus. Ne tik namų moka iš rastų su-

reštį ir šaudais apdengti, bet ir slides iš uosio arba klevo padaro. Moka ir vėžimui ratą išriesti iš vientiso medžio.

Daugelis atvykelių klausia: iš kur šie žmonės tokie nagingi, tokų darbų moka? Atsakymas paprastas būtų: gyvenimas išmoke.

Ne vien meistrais turtinių biržijiškiai.

Ypač graži aplinka, kurioje gyvena. Yra kuo pasigirti ir kitiems parodytis. Kalnai kalneliai, pievos, miškai ir ežerai. Ir ne bet

BERŽIJA

žiaus. Yra dar ir jaunimo, bet tas jaunimas vos tik apsiplunksnavęs, tuoju pat kelia sparnus ir lekia ieškoti laimės kitur. Dauguma į miestus. Atsirado ir kita grupė "beržijiškių". Tai žmonės, nusipirkę sodybas kaime. Viskas atrodo lyg ir gerai: sutvarko aplinką, suremontuoja pastatus. Bet visgi jie – tarsi svetimkūniai. Jiems kaimo dvasia nereikalinga. Jie jos nesupranta, galbūt ir negali suprasti. Jiems svarbiausia graži aplinka ir kad ežeras netoli būtų. O kaimo praeitis? Paklauskit bet kurio kaimo gyventojo – jis jums išaiškins, kad kiekvienas pastatas, kiekvienas medis, akmuo, ir pagaliau pats kaimas turi dvasią, savo istoriją. O ką papasakos "ateivis"?

Nors ir senstantis kaimas, bet laikas nuo laiko atgyjantis. Ir ypač vasaros metu. Suvažiuoja vaikai, anūkai. Seneliamas kartu ir džiaugsmas, ir rūpesčiai.

Turbūt jau tapo tradicija kraštiečių susitikimai. Tai žiūrėk, susitiko Švenčionijos kraštiečiai, tai kiti. Neatsilieka ir Beržija.

Rugpjūčio 15 dieną suvažiavo, sugužėjo, susirin-

ko iš viso sveto. Ir koks pulkas! Visomis šeimomis! Kas su vaikais, kas su anūkais, o kas ir su proanūkais. Tuoj atsirado bendras stalas, papuoštas šeimininkų skanėstais, tuo ir bendra daina pasigirdo. Degė laužas. Ir ta laužo liepsna tarsi skeleidė visai kitokią šilumą – tik Beržijai būdingą. Ilgai netilo dainos, kalbos... Iki pat ankstyvo ryto.

Smagu ir kartu graudu buvo pažiūrėjus į susirinkusius. Tu "tikrujų" beržijiškių vienas kitas, o kilusių iš Beržijos ir nors retkarčiais aplankančių arba užsukančių į šiuos kraštus – dauguma.

Taip jau gyvenime būna, kad žmogus pradeda vertinti tai, ko dalinai neteko, ar prarado. Iš tų gir-dėtų kalbų supratau: visi,

kas buvo susirinkę, neabejingi Beržijai, kiekvienas savo sielos kertelėje yra palikęs vietos šiam kaimui. Malonu buvo girdėti ir senolių, ir jaunimo palinkėjimus – susitikim ir kitamet.

**Vytautas DRŪTEIKA,
Beržijos kaimas,
Švenčionų rajonas**

KRAŠTO MARY

LAIDOJIMO PAPROČIAI

Kiekviena šalis, netgi atskiras kraštas turi savo laidojimo papročius. Išairūs tikėjimai juos suformavo vis kitaip. Savotiški ir baltų pa- pročiai.

Kada galėjo atsirasti tikėjimas į pomirtinį gyvenimą? Archeologai atsako labai trumpai – kai atsirado papročios idėt iš kapės. Jos ir rodo, kad ir po mirties mirusysis praečiai savo gyvenimą. Kuo buvo šiame gyvenime, tuo bus ir pomirtiniame. Iškapių sudėtis priklauso ir nuo lyties, ir nuo amžiaus. Laidojimas su iškapėmis leidžia manyti, kad numirėlis nepreraanda savo žmogiškojo pavidalo. Lieka toks pat, koks buvo šiame pasaulyje. Dažnokai manoma, kad mirusiuju pasaulis esas už vandenų. Kad vanduo – skiriamoji riba tarp gyvų ir mirusiuju. Tokia nuomonė remiama tuo, kad kai kurios gentys gabendavo savo mirusiuosius laidoti į salas, kur nebuvu gyvenama. Tai patvirtina radijai Biržulio ežero saloje (VI a. pr. m.e.). Tai liudija, kad dar akmens amžiuje žvejų ir medžiojotų samonėje buita vaizdiniai apie mirusiuju pasauli už vandenų. Idomu tai, kad kitoje Lietuvos pusėje – Rytų Lietuvoje akmens, žvejų ir medžiojotų bendruomenės savo mirusiuosius laidodavo gyvenvietėse, net gyvenamosiose patalpose, prie židinių. Jeigu iškibaltiškame laikotarpyje genčių, tikėjusių, kad pomirtinis gyvenimas yra už vandenų, tai perėjus prie gamybinio ūkio, kai žemdirbystė tapo pagrindiniu užsiėmimu, greičiausiai mirusiuju gyvenimas buvo išsivaizduojamas požemyje. Baltiškuose tikėjimuose vanduo susijęs su požemiu. Kur bei siuvaizdavo mirusią pasaulį, visur jis buvo vaizduojamas kaip tolima kelionė. Mirtis buvo suvokiamas kaip normalios žmonių veiklos sutrikimas, dėl kurios nežinomų paslaptinų priežasčių mirdavo žmonės. Iš čia formavosi ir mirties kenksmingųjų pasekmis iš vienos pusės ir pagarba mirusiam kaip protėviui, geradėjui – iš kitos pusės.

Labai detaliai laidojimo papročius Minčios apylinkėse apraše A. Kulys.

Mirtis, žmonių manymu, buvo gyvenimo praečias, todėl ją priimdavo išprastai. Senyi žmonės buvo pasi-ruoše šiai kelionei: pasisiu-ve drabužius, pasitaupę, pa- sidarę karštą ir net kieme pa- sistaė kryžių, kurį po mirties artimieji perkeldavo į kapines.

Nors laidotuvių apeigos susijusios su mirusiu, bet jį laikė lyg gyvu žmogumi, kuris tik skirias nuo artimųjų tuo, kad nebenturi sielos.

Prie sergančio budėdavo – nepalikdavo vieno, nes mirštantis turi matyti žmogų, kitaip siela ilgai neišeis iš kūno. Bet ji greit išeis tuomet, jei prie mirštančio bus žmogus. Jeigu merdėjimas buvo ilgas, stengdavos išnešti iš namų pinigus: esą mirusysis jų gailis. Arba reikia paminti pagalvę, padėt ką nors kiepta. Mirštanti šlakstydavo šventintu vandeniu, į rankas dejo žvakę, nes negali išeiti tuščiom rankom, o be to, žvakę – pasišvietimui tamsoje. Vėle sakydavo: "Biedniausias žmogus būna gimes ir numiręs". Užspaudo akis, kad nenužiurėtų. Uždengdavo langus, kad saulės spindulys nepažadintų. Uždengdavo veidrodį, nes siela, esą pati save gali pamatyti ir išsigasti. Sustabdydavo laikrodį, ne dėl to, kad gyviejį matytų, kada velionis mirė, o dėl to, kad mirusiajam laikas nebenturi reikšmės. Sakydavo: "Skubinos skubinos, o dabar ir sustoja" arba "mirusiam česa nera". Mirusiojo galvą aprišdavo, kad neliktų išsižiojęs.

Prie mirusio melasdavos, dar jo nepakėlė iš patalo: skaitė Visų šventųjų litaniją, Angelo pasveikinimą. Tai trukdavo apie valandą. Šis laikas užtikrindavo mirusio – jo biologinę mirtį.

Po to mirusį prausdavo, patiesę šiaudų – visą kūną. Kartais sodindavo ant suolo. Prausimo metu ar prieš prau-

siant raudodavo, manydami, kad mirusį prikelę.

Vos tik mirus, visus prižadindavo, sakydami, kad labai serga, nesakydami vardą, nes jis gali paklaudinti vėlę: ji pamanyti, kad kalbasi su gyvūnu, vadindami vardu. Pažadindavo ir naujagimį. Po to skubėdavo belsti į avilius, sakydami: "Gaspadorius (ar pan.) numirė!" kartais sakydavo ir sodui arba gyvuliams. Nors buvo kalbama, kad gyvuliai, jau mirštant žmogui, sunerimdavo. Šuo staugdavo, kurį nuo ryšio paleisdavo. Jei vaikai mirusio bijodavo, tai privesdavo ar prinešdavo, kad velionių palieštų. Kitą eidavo kviečti kaimynų, o naminė likę mirusį prausdavo. Prausiančioji ar artimosios atsiirišdavo nuometus, skareles, išsipindavo plaukus – tik apsigobdavo skarele.

Mirusi rengdavo ilgais baltais drabužiais – drobiiniams marškiniai, sujuosdavo austine juosta (tamsių spalvų, kurią išausdavo valdilių audimo metu iš vilnonių juodų-baltų siūlų). Kojas apaudavo puskokinėm, o neturtingi šarvojami basi. Šarvodavo guldydami ant suolo, prie stenos, dažniausiai galva į rytus. Galūgaly uždegdavo dvi, keturių grabnycias. Jei po galva dėdavo pagalvę, tai užvalkalą prikimšdavo drožlių, šieno, šiaudų. Mirusio patalyne išnešdavo į lauką, į palėpe ar daržinę. Buvo tvirtinama, kad mirusiojo patafas ilgai būna šiltas, todėl ir išnešdavo. Tuoj pat apiplaudavo lovą, kurioje žmogus mirė.

Vėlesniu laikais žmones rengdavo geresnais rūbais. Moterims skarelei mazgo nesumegzdavo. Batraiščiu neužrišdavo, esą ten nedokia mazgo atristi. Neaudavo, sakydami, kad su batais dangų bildės. Idėdavo nosinė ašaroms, šv. Agotos duonus, verbos, maldaknyge, ant rankų rožančių, paveikslėli – "paspartą švintam Petru".

Vyžiu kaime (60 km nuo Minčios) moteris dar 1970 metais šarvojo su prijuostėm. Šarvojimo metu skubėdavo ant pazvanų. Varpininkui duodava pinigą. Mirusiam vyru dėdavo "šobliai", kardą. Karstą darydavo iš 3 lentų, jas perpjovus gaudavo 6. Mat skaičius 3 – magiškas. Žudikas irgi būdavo laidotuvėse. Neturtingiemis duodavo pasimeldimui "almužnus". Mirusiojo nekenčiantys pagrabo jaiku tyčia dirbdavo: verpdavo, meždavo, ardavo...

Padarytą karstą apsmilkydavo verba, ant karsto viršaus vašku išliedavo kryželi. Mirusio neaudavo jo nesišojamas batais. Į karstą velionių guldydavo svetimos moterys.

I pagrabą einantieji nešdavosi nešulinį: žvakes, kuriuos prilygo malda, duonos, taukų, dešros, stuomenų, abrūs... Jei mirdavo mažas vaikas, tai jį laidojo net ir tą pačią dieną. Į laidotuvės niekas nesistengdavo eiti. Motiną guodosavo: "Kai mirsi, vaikas tave pasitiks".

Mirusi stengesi palaidoti pirmoje dienos pusėje, kad dūšia spėtų nėjti iki vakara.

ro, iki nakties. Jei vaikas būdavo nekrirkštytas, po nakties žiūrėdavo į pakuros pelenus, ar nebus baso vaiko bėgiota, reiškia – ko nors nori. Tokiu atveju ant kapo sodindavo vaismedžių ar įsmeigdavo egliškė "nabašykui dėl zabolos". Suaugusiam ant kapo įsmeigdavo kryželį – "kad dūšia turėt kur prisilausti polisia".

Į laidotuvės atėjė, minėdavo tik gerus darbus. Prie velionio raudodavo žodine kūryba, pašarvojus, sugrižus nuo kapinių, parinkus kapui duobę, išnesant iš namų.

Motiną, kurios vaikas mirės iki Zolinės, neturėdavo teisės valgyti obuoli. Jei mirdavo šeimos galva, tuomet stengdavos išskelti kuo geriausias vaišas. Prie išnešančių mirusį, su juo atsiiveikindavo giminės: jie ant stalą dėdavo duonos kępala, "kad neišneštų dalios". Visi, pagrabe esantys, atsistoją (gerbdami velioni), padaro taką, nes "pirma vėlė išeina iš pirkios laukan". Giedojo giesmę "Svēika Marija, gailestingumo motina" giesmę.

Išnešant karstą, išeidavo nėščia moteris, nes vaikas gali giunt negyvas. Skubėdavo išardytį šarvojimo vietą, kad negreit būtų laidotuvės namuose. Prieky eisenos neše kryžių, lydėjo iš pirkios su žvake (kelią šviesdavo).

Kaimo kapinės buvo, tas kryžius likdavo tuose namuose, kur paskutinių kartų buvo pagrabbas. Velionių nešdavo kojomis į priekį, lėtai, kad vėlė spėtų eiti iš paskos. Per savo laukus karstą nešdavo kartais atdarą, kad paskutinių kartų apžvelgtų žemę. Neveždavo per dirvas, kad nederliaus neužtrauktų.

Medeliais puošdavo vežimą ir roges. Kryžkelėje minutę sustodavo. Mirusius neše pro vartus, o savižudžius – per kapinių tvorą. Laidojo kojom į bažnyčią ar kaimę – į kelią. Berdamai žemę, sakė: "lingvas žemes". Kartais prie duobės numirėlį pataisydavo.

Grįždami nuo kapų, žmonės neatsigreždavo, kad vėlė nepamatytų ir neatsektų. Sugrižę prausėsi rankas, o grįždami tylėjo. Iš velionio namų nieko neišneše, net ir paskolinto daikto ilgai neatssiimdavo. Valgant kąsnelių numerdavo pastalėn (turbūt vėlė).

Grįždami iš laidotuvės, niekad nelaikydavo rankų kišenėse.

D. SAVICKAITĖ,
nuotraukoje Palūšės pilkapiai

foto A. CERONIS

Konkursiniai moksleivių rašinai, skirti ANP

Gražus pavasaris išaušo Aukštaitijos nacionaliniame parke. Cia paukštėlis gieda, čia skruzdėlytė šapą velka, ir visas miškas klega, užia nuo įvairiausių garšų. Mes mylime savo gamtą tokia, kokia ji yra. Visada graži, su skambiausiais garais. Visi žmonės turi saugoti gamtą, nelaužyti medelių, nedeginti žolių, nes visa tai palaiko mūsų gyvybę, kurią mes labai saugome.

Aš gyvenu Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje. Visa tai yra mano ir žmonių, kurie gyvena ir gyvens po mūsų. Man Aukštaitijos nacionalinis parkas yra labai brangus, nes tai kraštas, kuriame aš gimiau ir užaugau. Man smagu, kai mane supa graži, neuniokota gamta: skaidrus ežerai,

kuriuose vasara galiu pliuškentis, vešlūs miškai, kur daug uogų ir grybų, kur galiu pailseti ir atsigauti po mokslų. Apie gamtą, kuri mus supa, galima rašyti ir pasakoti be galo. Graži gamta visada buvo neišsenkantlis šaltinis rašytojų kūrybai. Ir mano močiutė kuria eiles apie Lietuvą, jos gamtą, kaimus, ežerus.

Aš manau, kad Aukštaitijos nacionalinis parkas yra visa tai, kas mus supa. Mes turime tai išsaugoti sau ir tiems, kas gyvens po mūsų. Si- tai mes galime padaryti, jei nebūsime abejingi medeliui, mažai skruzdėlytei, darbščiajai bitutei, savo gimtajai žemei.

Dovilė ČEPONYTĖ
Ignalinos Č. Kudabos
vidurinė mokykla, 5c klasė

Man Aukštaitijos nacionalinis parkas yra nuostabi gamtos pasaika. Jame pukuoja neapsakomo grožio miškai ir miškeliai, ežerai ir ezereliai. Miškų tankmėse galima aptikti įvairiausių gyvūnų ir augalų. Mačiau, kaip žaliose pušelėse liuoksi pūstauodegės veraitės, o štai sena medži kalena miško gydytojas genys ir prisirinkęs kirmiņelių šoktelį ant kitos šakos. Išdidžiai galvą iškéléjė vaikščio briedis, norėdamas parodyti savo puošmeną – ragus, o pasakui seną šernę sekioja daug mažų šerniukų ir renka giles.

Aukštaitijos nacionaliniame parke yra daug žydrų ežerų. Vakare, sau- lei leidžiantis, jie nurims- ta ir pasidaro lygūs lyg- stiklas. Naktį visa aug- menija ir gyvūnija nurimsta, tik didžiaakės pelėdos ir apuokai tupédami ant šakų dairosi į salis ir ūki, norėdami pranešti, kad jau naktis. Saulutei nušvitus miškas vėl atgimsta. Gnučiuose stūkso pi-

liakalnis, ant kurio očiant šimtametėms pušims, norisi kurti eileraščius. Vi- sai netoli jo ir garsusis Ladakalnis. Gnučiuose šniokščia ir visiems gerai pažistamas vandens malūnas. Vasarą, kai vandenėlis sušyla, labai smagu teškantis po srauniai čiurkšle.

Palūšėje stovi nedide- lė bažnytėlė. Ji yra labai sena. Si bažnyčia mena senovę, jos istoriją.

Labiausiai man patinka Bitininkystės muziejus. Jame galima pamatyti avilių, įvairiausiu kopinėjimo įrankiu. Labiausiai man patinka išdrožinėti bičių dievai. Senovėje lietuvių tikėjo, kad biteles saugo ir globoja dievalai.

Man visas Aukštaitijos nacionalinis parkas yra labai gražus! Aš labai norėčiau ten gyventi, bet, deja, taip nėra! Todėl džiaugiuosi tuo, kad jis arti, lengvai pasiekiamas.

Raminta RASLANAITĖ
Ignalinos Č. Kudabos
vidurinė mokykla, 5a klasė

Ignalina turi nuostabų kraštovaizdį – nacionalinį parką. Nacionalinis parkas – tai miškai, ežerai, kalnai, muziejai ir dar daug kas. Si parką puošia liaudies meistrų skulptūros prie ežerų, prie muziejų. Nacionaliniame parke yra bitininkystės muziejus, kurio aviliuose dūzgiai daugybė darbščių bičių. Trainiškyje auga didžiulis ažuolas. Stovi ir sena Palūšės bažnyčia. Nuo Ledakalnio atsiveria nuostabūs val- džiai.

Siame kraštovaizdyje galima pailseti nuo triukšmingų miesto gat-

vių. Galima pagalvoti apie gražius, gerus dalykus.

Norėčiau ši parką išsaugoti tokį, koks jis yra. Visus tuos ežerus, miškus, pievas, kālnus. Nacionalinis parkas man yra labai brangus. Juk jis puošia mūsų Ignaliną. Be jo Ignalina nebūtų Ignalina.

Mūsų nacionaliniame parke yra gausu uogų, grybų. Mes su klase važiuojame į ekskursijas po parką. Mus mokytojos veža ten pailseti nuo moko- lo. Aš labai myliu šį parką. O aplinkui ežerai, ežerai... Juo nacionaliniame parke yra aštuoniadestrūsimi! Vanduo ežeruose

skaidrus, dvelkia nejaukia gelme. Dringio negalima pamiršti. Jis didžiausias, gražiausias, skaidriau- sias. Dažnas jų turi "palikuoni". Pavyzdžiu, Asalhai – Asalnykštis, Baluošas – Baluošykštis. Virš eže- rų skraido daugybė paukščių. Paukščiai savo giesmėmis linksmina parke gyvenančius ir apsilankančius žmones. Prie eže- rų daugiausia kirų, upinių žuvėdrų, tilvikų. Nuostabus mūsų nacionalinis parkas.

Ernesta TRINKŪNAITĖ
Ignalinos Č. Kudabos
vidurinė mokykla, 5b klasė

Kai aš dar nežino- jau, kas yra nacionalinis parkas, galvojau, kad tai paprastas žlamančiu medžių parkas, bet kai ji pamaciau, – man akys sužibo. Miškų miškai. Ir kaimai kai kurie jam pri- klauso. O kalnų didumai, o medžių žalumas – tokių dar nemačiau. Aš kašmet lankausi nacio- naliui parke.

Vieną kartą lipau laip- teliais į didelį kalną, Gi- nučių piliakalnį. Bandžiau

suskaičiuoti, kiek tų laip- teliai pastatyta, bet pa- varagu suskaičiuoti ir pamie- clau skalčių. Daug kartu bandžiau suskaičiuoti, bet vis nepavykdavo.

Parke yra bitininkystės muziejus. Jis įrengtas labai gražioje vietoje ant kalvos ir yra apsuptas mišku. Atvažiavęs ten pa- sijunti esąs bičių karalystėje. Kada ten neatvyktum, visada rasi tautiškai apsirengusius senuką su savo pačia, kurie ir pri-

žiuri muziejų. Miškininkų kalme pas dėde. Valdą yra nuostabi sodyba, į kuria važiuoja turistai pailseti ir pažiūrėti į aptvare lakstančius tauriuosius elnius ir muflonus.

Man parkas labai patinka. Jis pilnas žalumos, pilnas paslaptingo ir dar daugelio malonių dalykų.

Ieva RAGAIŠYTĖ
Ignalinos Č. Kudabos
vidurinė mokykla, 5b klasė

VOLUNGE

Pasaulyje yra laiminių žmonių, kurie gali matyti, vaikščioti ir girdėti, bet yra ir tokiai, kurie nemato akimis, todėl jų vie-nintelė paguoda – jausti širdimi.

Todėl tokiai neįgalių vairukų tėveliai nerori ar negali, gal nežino, kur juos nu-vezti ir kaip parodyti savajį kraštą. Pasirodo, Lietuvoje yra tokia vieta, kur žmogus gali daug ką iš-girsti: Ginučių malūno vandens čiurlenimą, bitininkystės muziejaus gar-sus. Gali užkopti į piliakalni, ant kurio kadaisė sto-

vėjo pilis. Visa tai ir daug daugiau galite pamatyti Aukštaitijos nacionaliniame parke. Buvau ir pati parke ne vieną kartą, tai esu įsitikinusi, jog aplankę tą vietą liksite suža-vėti parko grožybėmis. Iš-vyšite daugybę ežerų, miškų, augalų ir gyvūnų, kurie reti Lietuvoje ir įra-šyt i Raudonąja knygą.

Atkelias i Aukštaitijos nacionalinį parką, jūsų akys išvys ir kaimus, trobas, kuriose ne kartą buvo apsilankę knygnešiai ir partizanai.

Nacionalinis parkas

ra gerbiamas mūsų krašte. Jo 25-čiu buvo surengta poezijos šventė, etnokultūros centre veikia paroda ir dar daug daug kitų renginių skirta tai šventei.

Kviečiame visus atvykti ir pasigrožeti Aukštaitijos nacionalinio parko augmenija ir gyvūnija, o medaus mėgėjus pasi-gardžiuoti bitininkystės muziejaus bitučių medumi.

foto A.PAVAIAS

Gintarė URBSYTĖ
Ignalinos Č.Kudabos
vidurinė mokykla, 6 klasi

foto A.PAVAIAS

Esu labai laimingas, jog gyvenu mūsų gražiojoje Lietuvoje, kurią ska-lauja Baltijos jūra, puošia Nidos kopos. Nemačiau dar nei jūros, nei kopų, bet buvau šimtamečiamie Až-vinčių pušyne ir girdėjau tų senų medžių šneką. Jei jūs ten dar nebuvote, sku-bekite, nes nedaug Lietu-voje tokiai nuostabūs vietu, kaip mūsų Aukštaitijos nacionalinis parkas.

Norite būti stiprūs ir drąsus, negerkite to reklamuojamo "Sprite", o geriau nuvažiuokite į Gi-nučių ažuolyną. Pažiūrėki-te į tuos galingus ažuo-lus, besistriebiančius, i-saulę, ir pasijusite daug stipresni.

Žmonės sako, kad dar visai nesenial Ažvinčių gi-rijoje net meška gyveno. Gal ir jums pasiseks ją pamatyti. O jei ne – tai kiški, stirna, sernai, o gal ir laputę būtinai pamaty-site. Pamatysite, kaip iš-didžiai ore sklando savo didžiulių margus spar-nus išskleidęs erelis. Jeigu busite atideoši, ir dai-rysiės po kojomis, paste-bėsite, kiek visokių vabalė-lių gyvena savo gyvenimą.

Kaitros išvargintam surasti tyvuliuojantį eže-rą visai nesunku, nes jų Aukštaitijos nacionaliniame parke – 126. Netikit, kad jų tiek daug? Ta-da užlipkit ant Ladakalnio ir patys pamatysit. O kiek dar čia visokių auga-lų ir augalėlių auga! Kiti jau į Raudonąja knygą įra-šyt. O aš tik vieną iš jų – šilagėlę - pažįstu. Todėl

netrypkit ir neraukit jų, nes namo parnešti jie nu-vys, o čia augdamai dar daugelio akis džugins.

Girdit, kaip šniokščia vanduo? Tai sukaši laiko ratas Ginučių vandens malūne. Man tai tikrai patiko. Nuvažiuokite į jūs, bus tikrai įdomul Pajusi-te paeito šimtmečio dvasią, nes tada ir pa-statytas malūnas.

O dabar aplinkykime muziejų. Nuobodū – sako-te. Ne, tokio kito muziejaus niekur daugiau ner-a-site. Tai Bitininkystės muziejus.

Pasitiks jus dievo Ba-bilo skulptūra, kuri talpi-na ir gausią bičių šeimyną. Aplankykite ir bičių deivės Austėjos klėtelę. Oi, kiek daug sužinosite apie bites, bitininkystę ir bičių produktus. Gal pa-vykis į tikrą Kriū su Aus-tėja sutiki? Gal dar į žolelių arbata su medumi pavaišins. O jei ne – ne-nusiminkite. Uogų ir gry-bų namo lauktuvių tikrai parvešite.

Aukštaitijos nacio-na-linis parkas laukia nuo 1974 metų. Jei nebuvote, tai skubekite į aplankytį. Aš jau buvau ir man iš-tikruju ten taip gera ir šie-ku buvo. Tik dar tiek ne-daug pamačiau, nes par-ko teritorija labai didelė – net 40570 hektaru. To-dėl – iki susitikimo Aukštaitijos nacio-na-liniame parke.

Vilius RAGAIŠIS
Ignalinos Č.Kudabos
vidurinė mokykla, 6a klasė

LAIDOTUVIŲ PRIETARAI, PAPROČIAI

foto A.PANAVAS

Jeigu ugnys pliauska cy-
pia, tai dūšia skundžias prie
dangaus vartų: jai trūksta ro-
jun viena "Amžinų atilsi".

*****

Saka, katras mirusis tu-
ri dvi širdis, to viena miršta,
kita lieka gyva, katrajį ir pri-
kelia iš kapa. Taks žmogus
užsipuola mieguncius ir pa-
smaugia. Reikia atkasus, nu-
kirst velionią galvų ir padet
tarp kojų.

*****

Dažniausiai vėlasis pasro-
da Visų šventų naktį, tūdien
reikia kam nors duot, tadu
anas nesvaidins.

*****

Vėlinių vakari ugnin
mesdava linų sruogeli, kad
vaikų dūšias sušilt ar verbas,
kad pašvest kunigam misi-
jam ar vienuoliui, vysku-
pam arba kad metai būt ta-
kie trumpi, kaip égliaus
spylgiukas.

*****

Na Vėlinių lig Advinta
keturias savaites dūšias klai-
džioja, a paskutinej denoj
sugrižta kapuose.

*****

Per Vélines un kapų at-
sisést negalima – bus bėda.

Jegu name nabažnykas
vaidenas, raikia moterišką
(svetimų), katra nešioja žé-
labų, už parankes invest na-
man ir pavedžiojus išvest,
nesvaidins tadu.

*****

Vaikam nelaisdava na
kapa gėlę skint, sakydava:
"Ne žalyn nuraškysi, a na-
bašnykui runkovy (skaral)
nutrauksi.

*****

Nelaisdav numirėlia
mylima pamaty. Pamatys,
susirgs nervais.

*****

Jeg šuva kū aploja, ale
niekas neataina, sakydava:
"Dūšia blūdija aplink na-
mus".

*****

Jeg pakildava stiprus vė-
jas, sakydava: "Pakaruokl
šarvoja".

*****

Kartais būdava rugpjū-
ty šalna. Sakydava: "Raiš-
kia, našlaite numira badu".

*****

Jeg palaidotas moteres
dukras kapa nenuravai, tai
šeštadienia nakti pati moti-
na prisikelia nusravēt".

*****

Kad kas eidamas su-
klumpa ar kojų susimuša: "toj
vietaj muzikonta kapas –
šokt raikia".

*****

Nelaisdava mirusiaja la-
bai apvirkauti, mat, sakyda-
va: "Sielo nupuola na kelia
ir pradeda blūdyst".

*****

Sakydava: "Nekrikštysta
siela medin peraina, a jag
medis girgžda, ta ažu velio-
nij niekas nesmeldžia – rai-
kia poterius kalbėt".

*****

Savižudžius laidadava
kairiam kapinių kampi, už-
tat moteriškas pra ju kapus
praaidamas in akij užsi-
traukdava skaralas kaptūrų,
kad ragėjimas nenusilpt, ka-
pus pamačius".

*****

Saka: "Pa smertes visi
bus 33 metų, tik aniuolai bus
mirj unksti jauni ir tik viena
Marija turas 60 metų. Kū su
kakiai drabužiais palaidas,
su takiais ir priskels teisma
denoj".

*****

**Užrašyta A.Kulio
1989 m.**

AKZUORTAI

Senosios religijos turėjo įvairių apeigų piktoms
dviasioms išvyti. Inkantacijos – vėlių užkeikimai.
Seniau elgetos kalbėdavo. Tai tam tikri išbarimai
("Aš jam atskaitysi akzuortu"). Jais užkalbėda-
vo, užburdavo, išvarydavo vaiduoklius iš namų,
iš žmogaus, gyvulio.

Prapulk, dūš, blūdijanti be vietas!
Grižk kapan, nebegundink svietą.

Visi žemej su krauju, tik tu viena be krauja.
Aina smertis su dalgi ir gyvus šenauja,

Ana viena tik moka gyvus na mirusiu atskirtei.
Sugrižk kapan, kad da rozu neraiktu numirtei.

(Amžiną atilsi).

*****

Visas dūšias, atgal grįžkit,
Dūšias, krūvinas ir čystas,
Paskui mani nesakiokit –
Grabū untvažais apskleiskit!

(Amžiną atilsi).

*****

Gal jus marias gilias prausia,
Gal jus žemej kurmiai rausia,
Gal per lūpas slekai pauzia,
Gal virš jumi takų mina
Žmones, arkliai ir vežimai,

Visas jūs sušiltei galit
Agasiuos kapų ugneliu...
(Amžiną atilsi).

Agasiuos – atšvaistuos, spinduliuos.

Akzuortai užrašyti apie 1970 m. iš Elenos Pa-
kalnienei, mirusios 1974 m.

Laidotuvų papročius ir prietarus pateikė Jad-
vyga Kulienė, Monika Petkevičienė, Vladislovas
Petkevičius, užrašyti 1989 m.

ŠERMININĖS GIESMĖS

Šermenų metu giesmes iš kantičių (lenk. kan-
tyczka – giesmė, giesmynas arba psalmė) psalmes
apie pakūtų Karaliaus Dovydo giedodavo kaimie.
Buvo 7 psalmės, bet giedodavo tas, kurių rimavi-
mas atitiko kantičių giesmių melodiją. Buvo gie-
dama trumpos giesmės, turinčios gilesnę mintį:

Jeg Dievas nestatys namų,
Darmai darbuojas tie,
Katries juos statai.
Jog Dievas nesaugas miesta,
Dykai sauga ji sargai.
Kam jum unksti kelteis
Ir velai gultei,
Jeg Dievas tam, katrų myli,
Duoda tiek pat da jam tebemiegant...

I psalmė

Aš varstu sau savam vaitojimui,
Kožnu nakti velačių sava guoli,
Sava ašaram laistaus sava patalų.
Na narsa mana akys nusgunda,
Aš susanau terp visų sava neprietelių...

Išgydyk mani, ba mana kaulai draba...

II psalmė

Kadgi aš tylējau, mana kaulai susana,
Man visų dienų rékiant.
Aš papuoliau vargan sava,
Insmegus manin dygliui.
Aš išpažinčiau tau sava praskaltim,

Ir tu man dovanosi grieka piktumų.

III psalmė

Va, tava vilycias insmeigtas manin,
Tu stiprai mani sava runku mygi...
Mana ranas pūva ir pūliuoja
Dėl mana glūpuma.
Mana neprieteliai
Artinas ing mani ir sustoja.
Stavēji gračium – stoja astu.
Aš gi negirdėjau, kaip kurčias
Ir kaip niemkus, katras durnas
Neataveria.

(nukelta į 11 p.)

LAIDOTUVIŲ PRIETARAI, PAPROČIAI

(atkelta iš 10 p.)

Aš pasidariau kaip žmogus, katras negirdi
Ir katras neturi burnojo kūom atskirstei.

V psalmē

Va, mana dienas išnyksta kaip dūmai
Ir mana kaulai išdžiūva kaip šakalys.
Aš ištiktas kaip žala, ir mana širdis
Sudžiūva, ba aš ažmirštu valgyt duonų sava.
Na mana vaitojima, balsa mana
Kaulai prilimpa prie mana kūna.
Aš pasidariau panašus ing tyrumas peliken,
Asmu kaip apuokas namų griuvenos.
Aš nemiegui kaip žvirblis,
Kuris vienas in dunkčia,
Aš gi valgau pelanuš kaip duonų
Ir maišau sava gerimų su verksmu,
Mano dienas nyksta kaip šešėlis,
Ir aš džiūvu kaip žala...

VII psalmė

Tu neik sūdan su slūgu sava,
Be tava akistataj ne vienas gyvas
Nebus rastas teisiu...
Nenugrižk na manis burnas sava,
Kad nebūč panašus in kapan ainant...

Esu užrašęs vieną šermeninės parodijuojančią posmelį, pašiepiantį girtuoklius. Tikrū šermeninės giesmės šio posmeliu žodžių niekas tiksliai neprisiminė.

Pragers šaučius smalų,

Stalierius varstotu,
A malerius penzliaus kotu...
Pribūkit nusmuktakelniai
In padėjima,
Padėkite išristei
Bačkų išvežimą.

Šios psalmės, matyt, M. Valančiaus laikų. Jas gali mokėti nebent Palūšėj (Ignalinos rajonas). Jie psalmę "Dievas – mūsų prieglauda ir stiprybė" vadina Valančiausko. Giedodavo ir Strazdelio.

A. KULYS 1989 m.

foto A.PANAVAS

PASAULIO PARKAI

DANIJA – VĖJO MALŪNU SALIS

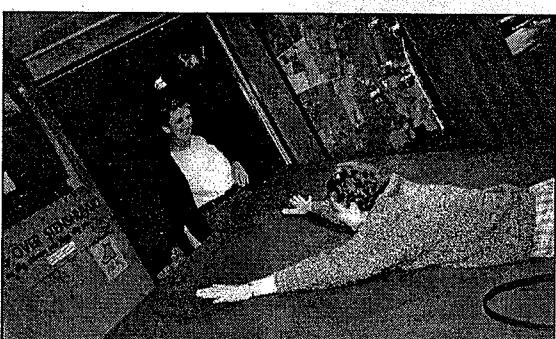
(I dalis)

Karlskronos uostas Švedijoje.

Šalis: dirbamuoose laukose nematyti nė vienos pikdžolės, o pačiu švedų namai skendi gėlėse.

Pailsėjė, kitą dieną buvome pasiruošę rimtais dirbtis. Ap lankėme Steenhuvud nacionalinių parką, kurio paskirtis saugoti specialias geologines ir biologines vertėbes, taip pat plėtoti rekreaciją. Parko teritorija 380 ha, besidriekianti palei pakrantę piečiau nuo Kiviko miestelio ir 15 km į šiaurę

Stenshuvud nacionalinis parkas Švedijoje.
Parko lankytojų centras.

Kivikas Švedijoje. Vikingų laidojimo vieta.

Lietuvos valstybinių parkų išvystymo projektas, kurį vykdė Danijos aplinkos ir energetikos ministerija Hedeselskabet rengia seminarus įvairiomis temomis saugomų teritorijų darbuotojams. Nuo 1998 metų buvo surengti 6 seminarai. Seminarų dalyviaiems 1999 metų birželio 30-liepos 11-dienomis suorganizuota mokomoji išvyka į Daniją. Šios kelionės tikslas buvo pamatyti kaip dirba danai gamtosaugos srityje. Projekto vadovai sudarė labai įdomių ir intensyvių programą. Per 11 dienų pabuvojome Lenkijoje, Švedijoje, Danijoje, Vokietijoje, Lenkijoje.

Iš Gdynios Lenkijoje, ankstų ryta keltu turėjome persikelti į Švedijos uostą Karlssroną. Pirma kelionės diena prabėgo kelte ir labai apsidžiaudėme vakarop pamatę Švedijos krantus. Trumpai apie pačią šalį: Švedijos karalystės plotas 449,964 km². Sostinė – Stokholmas. Šalyje gyvena 8900000 žmonių. Tai be galo tvarkinga

nuo Simrishamn. Leda nuo žemės paviršiaus šioje teritorijoje suslinko prieš 13000 metų. Nuo tada vandens lygis pakilo 32-40 m. Didesnę parko dalį užimantis lapuočių medžių miškas yra kontrastas dykviėtoms ir pievoms. Rūšių įvairovė teritorijoje taip pat labai didelė. Tam kad išsaugotų dykvietas ir pievas, šiuo metu yra genoma atvirose vietovėse. Ste-

nhuvud nacionaliniai parkai yra daug pažymėti vaikščiojimo takų, jie labai informatyvūs. Kiekvienoje miško takelių sankryžoje pastatytos rodyklės (nukelta i 12 p.)

DANIJA - VĖJO MALŪNU SALIS

(atkelta iš 11 p.)

su nuorodomis, kur ką galima surasti ir aplankyti. Dauguma informacinių stendų įrengti žmonėms su negalia. Šie stendai yra pakreipti tam tikru kampu, kad neįgalieji galėtų perskaityti informaciją. Parkas turi lankytųjų centrą. Didžiausią išpūdį paliko "skridimas virš Stenshuvud": atsigulus ant specialaus pagrindo, žiūrint į televizorių matai save tarsi paukštį skrendant virš parko teritorijos. Parko teritorijoje negalima skinti jokių augalų. Baudžiama net laisvės atėrimu.

Kad ir kaip dar norėjosi pasisvečiuoti Švedijoje, teko sakyti iki pasimatymo šiai gražiai šaliai, nes po pietų stovėjome Danijos žemėje. Šiek tiek žinių apie Daniją. Tai pati mažiausia iš visų Skandinavijos šalių, jos plotas 42.394 km². Gyventojų skaičius – 5.300.000, sostinė Kopenhaga. Vykome į Dargor, kur mūsų laukė Stella Blighfeld. (Ji lankėsi Lietuvoje ir vedė seminarą tema "Informacija"). Karinės bazės vietoje yra išsikūręs lankytųjų centras, gamtos mokykla, paukščių rezervatas. Lietuvių ir danų požiūris į rezervatus šiek tiek skiriasi. Mūsuose be parko darbuotojo į rezervatą žengti nevalia. Aš manau, kad galima pritaikyti vi-

rastį įvairios informacijos apie paukščius, tai tarsi savotiški "atpažintuvai".

Ekologiniu švietimu Danijoje užsiima įsteigta reindžerių tarnyba (mūsuose tai būtų – inspektorai, atitinkamos teritorijos prižiūrėtojai). Ši tarnyba būtina, nes jaunoji karta gyvenanti Danijos miestuose neturi jokių pradinį žinių apie gamtą. Aplinkos ministerija informuoja apie žmogaus ir gamtos santykius lankstinukų, didesnių bukletų bei lankytųjų centrų pagalba. 1980 m. viduryje pradėjo veikti reindžerių tarnyba, panaši į JAV ir Didžiosios Britanijos struktūras. 1986 m. Buvo įsteigta eksperimentinė reindžerių tarnyba 3 metams, o 1990 m. Aplinkos ministerija nusprenė įkurti nuolatinę. Pagrindinis tikslas buvo: aiškinant, kad gamta susidea iš kraštovaizdžio, augalų, gyvūnų, istorijos ir kultūros, ir kad žmogus yra tam kompleksui priklausanti ir pajegianti ji įtakoti dalis. Valstybė nori, kad jos gyventojai suprastų, jog gamta gali būti kartu ir naudojama ir saugoma. Reindžeriai pajégia

informuoti apie vietines gamybos šakas ir ūkinę veiklą; patiekti visuomenei reikalingą partiją, kaip pažinti, suprasti ir gerbti gamtą; informuoti apie judėjimą (transportą) ir poilsavimo galimybes. Šiuo metu Danijoje yra apie 250 reindžerių.

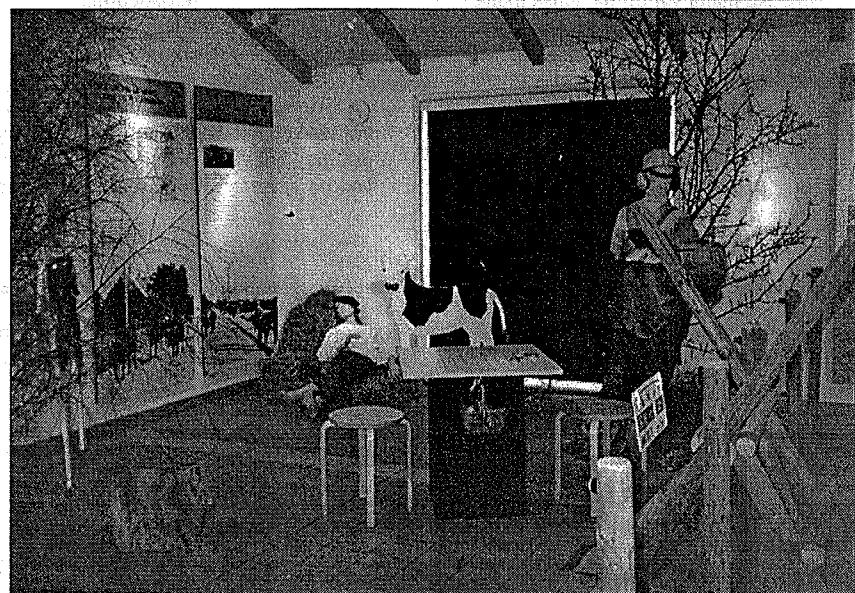
Lankytųjų centras esantis Dragore įdomus tuo, kad pats lankytujos gali pajusti atsakomybę ir savo galią formuojant aplinką. Centro lankytujai gali formuoti kraštovaizdžių pasitelkdamai atinkamas techninės priemonės.

Kitą dieną aplankėme Ja-

gersborgo elnių parką esantį šalia Kopenhagos. Šiame parke yra labai graži karalienės vasaros rezidencija, čia karališki medžioklės plotai. Šis parkas labai populiarus tarp Kopenhagos gyventojų. Savaigaliais žmonės čia atvyksta pailsėti: jodinėti arkliais, pasigrožeti laisvai besiganančiais elniais, pažaisti golfo.

Po pietų atvykome į Odsherred miškų urėdiją. Čia sudūrumu nauju reiškiniu: saugomų teritorijų restauravimas. Apžiūréjom labai įdomų Hojby So ežerą. Šiek tiek apie eže-

salygos rekreacijai. Pradžioje buvo sunku suvokti, kad štai užsimanai – nusausini ežerą, o po to vėl atkuri iš naujo. Toks malonumas kainuoja didžiulius pinigus. Vėliau, kelionėje, mes jau nesistebėjome pasakojimais apie iš naujo pasodintus miškus, atkurtas upes ir upelius. Priėjome vienintelę išvadą – svarbiausia saugoti tai, ką mes dar turime, kad po 100 metų neįreikėtū pakloti milijonų, norint atkurti ežerus ar miškus. Keista, kad regis, jau tiek pasimokėtie žemės ūkyje naudoja tiek daug įvairų chemikalų, jog dau-

Dragor lankytųjų centras. Žaidimai vaikams, daug įvairių klausimų, užduočių.

Dragor lankytųjų centras. Maketai, kur vaikai patys gali modeliuoti miškus, ežerus ir gyvenvietes.

Dragor lankytųjų centras - tokiu būdu pasakojama apie augalus.

siems žinomą posakį "uždraustas vaisius saldesnis". Danai visa tai stengiasi suderinti, kad vilkas būtų sotus ir avis sveika. Šiame rezerve padaryti specialūs takai, kad lankytujai galėtų susipažinti su ten gyvenančiu paukščiu įvairove, jų gyvenimo būdu. Taigi visa mūsų grupė "pasibaldojo" dviračius (juos duoda nemokamai), žiuronius ant kaklo ir pirmyn. Ornitologai šia kelione ypatingai apsidžiaugę. Rezerve įrengtas paukščių stebėjimo bokštas iš kurio galima stebeti paukščius. Bokšto viduje visada galima

ro kilmę. Jo plotas - 40 ha. Nuo 1100 m. žinomas pirmosios didesnės gyvenvietės, tačiau 1700 m. buvo paruošti planai ežero nusausinimui. 1870 m. jie buvo pradėti vykdysti naudojant taip vadinančią Archimedė sraigą, vėliau vėjo malūnus. Nuo 1939 m. naudoti elektiniai siurbliai. Ūkininkavimas nusausintose ežero teritorijose ne pasiteisino. Trukdė durpių klosis esantis ežero dugne. 1980 m. visuomenė buvo apklausta dėl galimos ežero ateities, o jau po 6 metų savivaldybė užsakė ežero būklės tyrimus. Praėjus 3 metams buvo nuspresta, kad ežeras turi būti atkurtas, o teritoriją įsigis valstybė. 1990 m. prasidėjo projekto vykdymas. Išlaidos už žemės išpirkimą, projektavimą, medžių tvorą ir takų išdėstymo suplanavimą sudarė 3,7 mln. Danijos kronų. Po kelių metų teritorijos išlai-kymui turėjo būti skirta dar 15000 Danijos kronų. Darbo metu buvo atkurtas originalių kultūrinų paminklų aplinka, augalų augimvietės, daugelis gyvūnų ir paukščių rūšių. Sudarytos

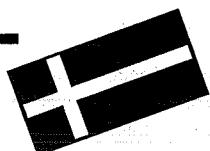
gelyje ežerų negalima maudyti.

Antrają dienos pusę keltu kėlėmės į Jutlandiją. Arhus savivaldybę. Arhus yra antras pagal dydį Danijos miestas, 280000 gyventojų. Savivaldybės teritoriją sudaro 45000 ha. Apie 1600 ha savivaldybės mišku yra labiausiai lankomi visose šalyje. Savivaldybės miškus tvarko Miškų ir gamtos departamentas, kuris yra savivaldybių gamtos administravimo dalis. Savivaldybei priklauso apie 2000 ha dirbamos žemės, kuriai dalinai tvarko Miškų ir gamtos departamentas. Šiek tiek informacijos miškininkams. Seiso miško teritoriją sudaro apie 1100ha. Ji driekiasi pakrante miesto pietuose. Jaunuolynai sudaro apie 500 ha miesto vaikuose ir šiaurėje. Visuose miškuose dominuoja lapuočių medynai. Senuose miškuose dominuoja bukai, o jaunuose ažuolai. Bokšto teritorija pasižymi netolygiu amžiaus pasiskirstymu; ten stokojama vidutinio amžiaus medžių ir per daug se-

(nukelta i 13 p.)

DANIJA - VĒJO MALŪNU SALIS

(atkelta iš 12 p.)

nū. Tad miškuose jų tvarkymas vyksta lygiagrečiai su atrankiniu kirtimais. Kai miškas išsidėstęs šalia didelio miesto, susiformuoja didesnis rekreaciniu spaudimo rodiklis. Vienas iš pirmiuų savivaldybiinių miškų tikslus yra sukurti žalią teritoriją aplink miestą ir aprūpinti jo gyventojus gerais rekreacinius įrengimais. Tačiau norint apsaugoti mišką lankytoujų srautas reguliuojanas.

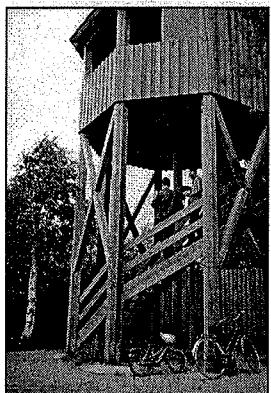
Arhus yra išsvystės miestas. Atsiranda vis didesnė reikmė sodinti ir auginti naujus miškus. Tai reikalinga rekreacinių teritorijų plėtimui. 1988 m. buvo pasodinta apie 400 ha miško, pridedant 150 ha miško apželdinto valstybės. Savivaldybės Gamtos ir konservavimo sąjunga atlieka didelius ir mažus florus ir faunos biotopų atkūrimo ir priežiūros darbus. Idomus yra ežero Brabrand valymas ir naujo ežero suformavimas Aarslev pievose. Projekto tikslai yra atkurti buvusį pievų vietoje ežerą ir gražinti upę į jos senąją vagą. Tvaroma teritorija užima apie 200 ha, iš kurių 100 ha užima ežeras.

Savivaldybė tvarko 3 gamtos centrus. Jų tikslas yra informuoti visuomenę apie gamtą ir tinkamą elgesį su ja. Šia tema gamtos centrai rengia įvairius kursus. Vidutinis visų 3 gamtos centrų lankytoujų skaičius yra apie 20000. Savivaldybei priklauso vienas jaunimo viešbutis ir dvi stovyklavietės. Arhus vietovė yra viena iš labiausiai lankomų šalyje.

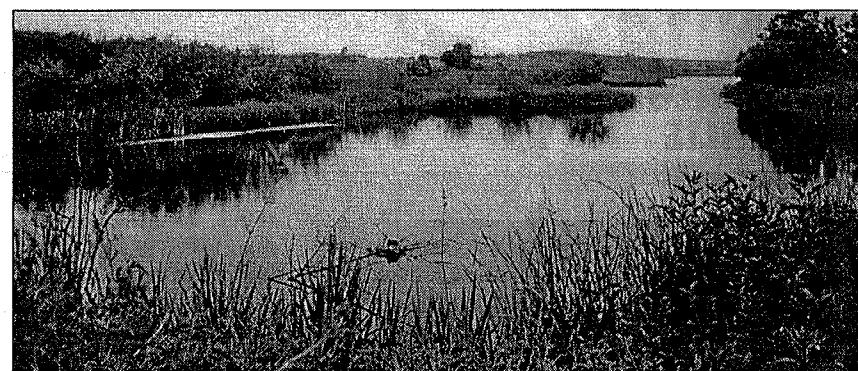
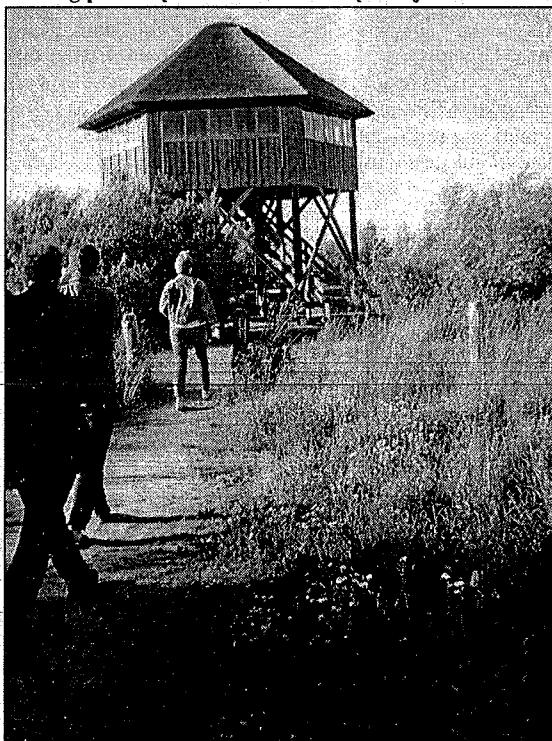
Svečiavomės Karpenhoj gamtos mokykloje. Kadangi buvo sekmadienis, tai ir mūsų programa nebuvo tokia intensyvi. Kaip sako užsieniečiai, turėjome gerą laiką. Susipažinę su gamtos mokyklos veikla galėjome papramogauti. Dalis pasirinko plaukiojimą kajakais jūroje, aistringi žvejai pasiūlupo meškeres, kiti patraukė į kelionę dviračiais po apylinkes. Aš taip pat pasirinkau dviračius. Šalmus ant galvos, žemėlapius į rankas ir į kelionę. Numynėm apie 20 km. Patarimas vienas – jei norite ką nors gražaus pamatyti čiupkite dviračius. Grįžę visi dalijomės patirtais išpuždžiais, kurių buvo be galio daug. Vakarė po atviru dangumi buvo ištis labai šauni. Na,

miegojom ant tikrų elnių kailių, kad naktį nesušaltume.

Ryte lankėmės Fussingo valstybinėje miškų urėdijoje, Mols Bjerge. Susipažinome su saugomosios teritorijos, kraštovaldžio planavimu, biologine įvairove, gyvulių ganymu. Mols Bjerge svarbiausia veikla yra gyvulių ganymas. Kai kuriose teritorijose ši veikla intensyvinama, todėl kad būtų išvengta per didelio krūmų ir medžių užžėlimo. Miškų urėdija turi savo gyvulius, bet ir privatių asmenų gyvuliai ten ganomi. Šioje teritorijoje yra įrengta takų sistema ir automobilių saugojimo aikštėles, kuriomis gali naudotis tiek lengvieji automobiliniai, tiek autobusai. Lankytoujų centruose yra įrengtos

Hov Vig paukščių rezervatas. Paukščių stebėjimo bokšteliu.

Hoiby So ežeras nusausintas 1870 m., o nuo 1990 m. pradėtas atkurti ir nesenai iškastas.

saugomų teritorijų tvarkymo ekspozicijos.

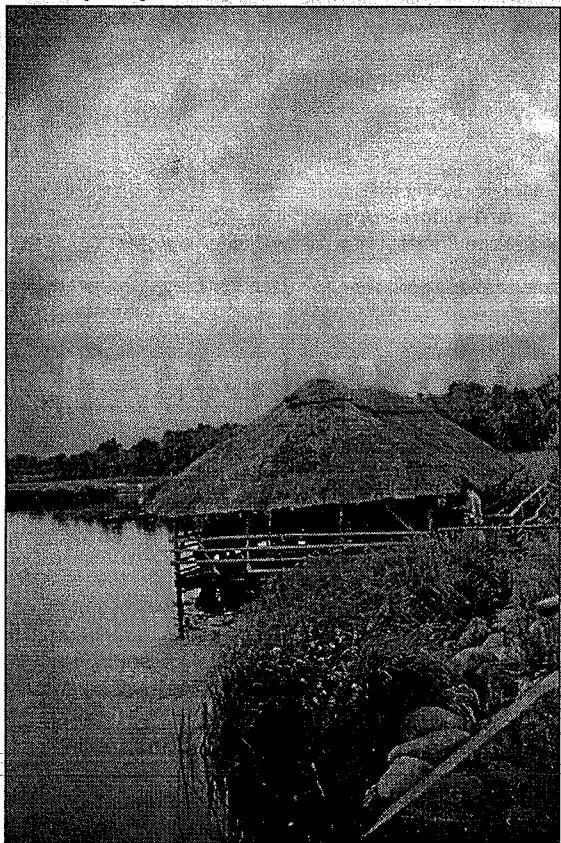
Po pietų atvykome į Lisbjerg miestą. Čia tai pat aplankėme dar viena gamtos mokyklą. Susipažinome su jos darbo principais. Jie dirba su atskiromis klasėmis iš mokyklos. Pagrindinis darbo principas - kuo daugiau pabūtį gamtoje ir susipažinti su ja. Čia aiškinami, atrodo, visai paprasti dalykai pvz. kodėl reikia rūšiuoti būtinės atliekas. Iš medžių likučių vaikai čia daro įvairius darbelius, mini virtuvėje gaminasi valgi. Vaikarienavome labai puikiame Lisbjerg malūne.

Vėlai vakare mūsų laukė susitikimas su Torbenu, vakarone su folkloro muzikantais ir nakvynė Strandlyst miestelyje. Su Torbenu kaip ir su Stella šikart susitikome jo namuose. Torbenas lankėsi Lietuvoje pavasarį, kai vedė seminarą Dzūkijos nacionaliniame parke. Vakarė buvo labai šauni. Danai mokė mus savo dainų ir šokių, o mes juos mokėme lietuviškų.

Kitą dieną vykome į Skagen, Nordjylland miškų urėdiją, kur susipažinome su slenkantiomis kopomis, tų kopų ir dykviečių atkūrimu. Aplankėme Marup bažnyčią esančią ant jūros kranto. Ši bažnyčia yra ant labai stataus jūros kranto ir galima sakyti jos dienos suskaičiuotos. Pamažu jūros vanduo plauna statų šlaitą ir po kažkiek laiko ši bažnyčia atsidurs jūros dugne. Netoli šios bažnyčios matosi švyturys palaidotas po kopų smėliu. Atrodo išpuštingai. Vakarop atvykome į Vejler-

dėta naudoti žvejybai, medžioklei, ganymui ir nendrių auginimui (jos naudojamos stogams dengti). Per ilgus dešimtmecius Vejlerne vietovė virto dideliais nendrių auginimo, ezerų ir pievų plotais. Joje apsigyveno tūkstančiai paukščių. 1960 m. šios vietovės savininkas – privati kompanija – nutarė apsaugoti šią teritoriją įsteigdama rezervatą. 1965 metais buvo pastatytas dar vienas vandens šliuzas ir vandens lygis rytinėje teritorijos dalyje padidėjo. Nuo tada pablogėjo gy-

Paukščių stebėjimo vieta.

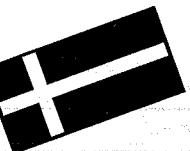

ne, kuriamė yra paukščių rezervatas. Iki 1870 m. tai buvo Limfjordo dalis. Per 1870 m. dirva buvo pagerinta ir joje buvo pradėta auginti pievas, bet tai nebuvo labai sėkmingas sumanymas. 1916 m. buvo stabdytas brangiai kainavęs vandens pumpavimas. Nuo tada Vejlerne vietovė buvo pr-

venimo salygos paukščiams nes aplinkinės kaimo sodybos bei miestai teršia vandenį. 1978 m. valstybė įkūrė tyrimų stotį. Jos savininkas – Aage V. Jensen fondai. Suplanuotas apsaugos atnaujinimas. Teritoriją sudaro 6000 ha. Pievos yra tvarkomos nugalant, o nendryna – nu-

(nukelta i 14 p.)

DANIJA - VĖJO MALŪNU SALIS

(atkelta iš 13 p.)

prajautant nendres. Šioje vietovėje įkurtas paukščių rezervatas. Čia galima sutikti pelkėse, pievose, nendrynuose perinčias paukščių rūšis. I rezervatą jeiti draudžiama, bet paukščius ir kraštovaizdį galima stebeti nuo rezervato ribų, kelių specialiųjų takų ir paukščių stebėjimo bokštelių. Yra lankytųjų centrasis, kuriamė galima susipažinti su šios teritorijos istorija ir gamta.

Vėlai vakarare atvykome į Vigso atostogų centrą. Ten turėjome galimybę paplaukioti baseinė, kaip maži vaikai pasidžiaugti vandens atrakcionais.

Po pusryčių Visgo atostogų centre vykome į Viborgo apskritį. Susipažinome su toje vietovėje esančiomis saugomomis teritorijomis, gamtos atkūrimu ir kraštovaizdžio formavimu. Taip pat aplankėme lankytųjų centrus. Lankytųjų centrose įsiminė netradiciniai stendai. Viename ju pavaizduota kas lieka iš gražaus jūros paplūdimio, kur nuniokoja žmonus: šiukšlės, sužeisti arba mirštantys paukščiai paveikti vandenye esančią teršalą. Kitas - tarsi vadovas atpažinti paukščiams. Principas labai pa-

prasitas: vieną stendo dalį sudaro didelės nuotraukos su keliomis paukščių rūšimis, o kita stendo dalis - smėlis ir paukščių kojos. Lankytujos tarsi paukštis gali dėlioti kojas ir pagal likusius pėdsakus iš nuotraukų nustatyti paukščių rūšis. Po to vykome į Hald Hovedgard. Susipažinome su Haldo lankytųjų centru ir gamtos mokyklą. Idomus Hald ežeras ir jo apsauga. Ežero plotas yra apie

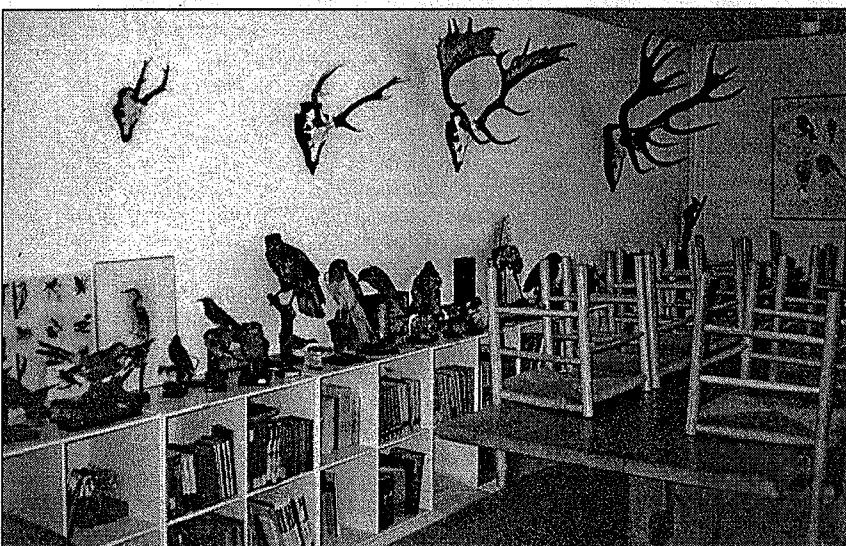
350 ha. Jo gylis - 34 m. ežero pakrantėse dominuoja ažuolynai, dykvietės, skardžiai, pievos, upeliai, kuriems yrasuteiktas draustinio statusas. Draustinio teritorija siekia apie 1000 ha. Saugojimas buvo pradėtas 1914 m., kuomet valstybė nupirko 108 ha ažuolyno, o jau 1930 m. pradžioje NVO ir Danijos gamtos asociacija pareikalavo, kad būtu apsaugota apie 500 ha teritorijos supančios ežerą. 1939 m. šis pasiūlymas buvo patvirtintas Apsaugos teisme. Nuo 1948 m. valstybė pradėjo rūpintis Hald Hovedgard dvaru. Jo pastatai dabar yra naudojami kaip švietimo ir kultūros centrai įvairiems semi-

narams. Dirbama žemė ir ten esanti užeiga nuomojama fermierams. Anksčiau Hald Hovedgard buvo išsidestės platiu palei ežero pakrante, tačiau išliko tik tu pastatų pamatai. 1980 m. Viborgo apskritis vykdė tyrimus šioje teritorijoje. 1989 m. apskritis paprašė atnaujinti apsaugos taisykles, pagal kurias i draustini būtų įtraukta daugiau naujų teritorijų. Nuo tada valstybė nupirko keli žuvininkystės ūkius tam, kad upeliai ir ežeras būtų apsaugoti nuo taršos. Buvo įkurtos kelios mašinų stovėjimo aikštelės ir nauji takai. Senamė pastate, kuris ankščiau priklausė dvarui buvo įkurtas gamtos

mokykla ir paruošta ekspozicija. Gamtos mokyklą įsteigė Valstybinė miškų urėdija ir aplinkinės savivaldybės. Aplink gamtos mokyklą įkurtos kelios stovyklavietės. Na, o esančios dykvietės yra tvarkomos kerstant medžius, krūmus ir viržius, deginant juos arba kaip labai populiaru Danijoje – naganant. Vandens užterštumas ežere buvo gana didelis, bet dabar jis daug mažesnis, todėl, kad buvo labiau pradėta rūpintis nutekamaisiais vandenimis. Taip pat aplankėme labai idomų lankytųjų centrą, kurio priežiūrai nereikalingas nei vienas darbuotojas. Čia yra speciali įrangos. Paspaudus tam tikrą mygtuką gali išgirsti visą informaciją net keliomis kalbomis. Papildomai įrengti stendai su informacija apie tą kraštą. Ši pastatą prižiūri vienės bendruomenės nariai, kadangi čia gyvenantys žmonės yra suinteresuoti, kad apsilankytų daugiau žmonių. Pirmas klausimas – ar nebuvo pavogė visos įrangos. Pasirodo, jie neišvengė vagystės. Labai idomiai įrengtos stovyklavietės. Atrodė, kad tai partizanų žeminės – surėsti labai nedideli namukai-pavésinės kuriose galima pasisilėpti nuo lietaus ir pernakvoti.

Kelionė persirito į antrą pusę. Bet apie tai kitame numeryje.

K. ČEPONIENĖ

Gamtos mokykla.

ANP METRAŠTIS

1999 m. sausio 7 d. vyko tradicinė atsisveikinimo su eglute šventė. Jos metu Ignalinos miesto vaikai priėmė kultūros namų sunėša naujametines eglutes. Renginį organizuoja ANP, Ignalinos merija, miesto kultūros namai. Kasmet ji igyja vis di-

desnį populiarumą. Renginio metu vykstantys pokalbiai ir žaidimai lavina vaikų ekologinį mastymą.

Užgavėnių šventė ANP išgyja vis didesnį populiarumą. Šiemet darbuotojai jau skirtėsi į 6 grupes ir aplankė 29 kaimus. Kaip ir per-

nai, gyrame gerai besitvarcančius, dalijome "Ladakalnį", vaišinome blynais, muzika, juokais ir įvairiausiomis išdaigomis.

Visas ciklas renginių šiemet vyko ANP 25-čiui pažymėti. Apie tai galėjote skaityti ankstesniuose "Ladakalniuose".

Apskrityje vyko tarptautinis folkloro festivalis "Ežerų sietuva". ANP – koordinacijos tarybos narė. Festivalio dalyviai – ispanų folkloro kolektyvas – koncertavo Palūšėje. Čia degė ir atsišveikinimo laužas.

Naujiena parke – buriamimo regata. Tai buvo pir-

mosios tarptautinės varžybos mūsų padangėje. Dirbome kartu su Lietuvos briuočių federacija. Renginį rėmė Utenos apskrities administracija, Ignalinos ir Švenčionių raj. savivaldybės, "Utenos trikotažas".

(nukelta i 15 p.)

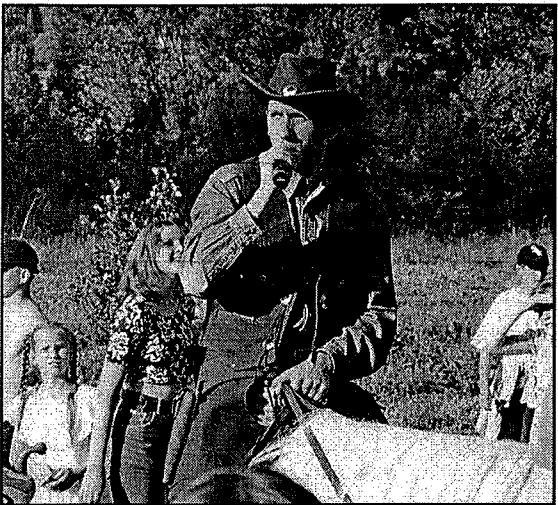

Atsisveikinimas su eglutėmis.

Užgavėnės.

foto A.ČEPONIENĖ

Skelbiama sezono atidarymo pradžia Palušėje.

ANP METRAŠTIS (atkelta iš 14 p.)

Turizmo dieną darbuotojai vyko į ekskursiją po naujausias apylinkes, vakaruojo prie laužo.

ANP komanda dalyvavo ir Utenos apskrities pristatyyme žiniasklaidai. Parke vyko ekskursija autobusu, pėsčiomis botanikos taku, vakaronė-pokalbis prie laužo.

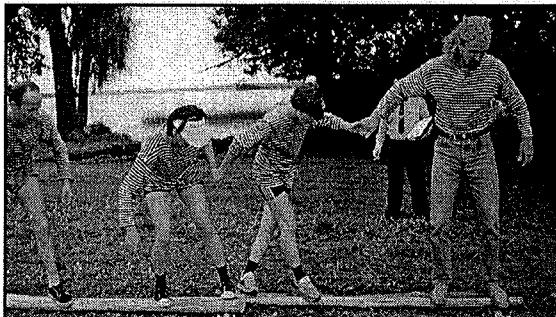
Mokytojo dieną sveikiiname visus ANP teritorijoje dirbančius gamtos mokslus dėstančius pedagogus.

Lapkričio mėnesį B.Šablevičius ir D.Savickaitė dalyvavo Rytų Lietuvos literatūrų konkurse. Autoriai pateikė savo publicistikos darbus. B.Šablevičiaus knyga "Dugne pasaulis kitoks" pelnė I-ą vietą, o D.Savickaitės straipsniai respublikos periodikoje ir jos redaguojamas "Ladakalnis" – antraja.

Gruodžio mėnesį vyko seminaras-konferencija "Moksliniai tyrimai ANP". Seminare dalyvavo trijų rajonų atstovai, žurnalistai,

pedagogai. Pranešimus skaitė parko mokslininkai, archeologas A.Girininkas, ichtiologas Kėsminas ir kt.

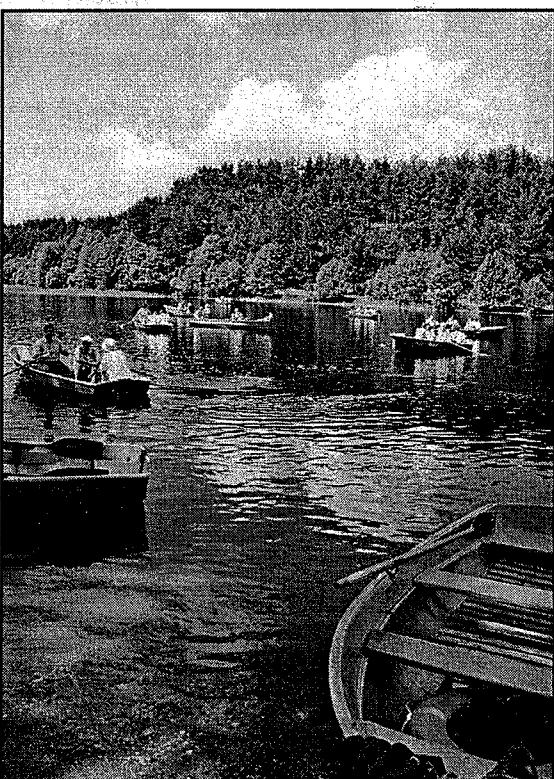
Naujus metus palydėti parko darbuotojų vaikams

ANP komanda apskrities saskrydyje.

4988 vnt. įvairaus formato nuotraukų. Dalis eksponuojama informaciniame centre. Labai daug nuotraukų naujodojama leidybos tikslams, reprezentacijai. Segamas foto negatyvų archyvas.

Toliau tėsiamas ANP gamtos ir renginių filmavimas. Per metus nufilmuotos ..... kasetės, turinčios išliekamają vertę.

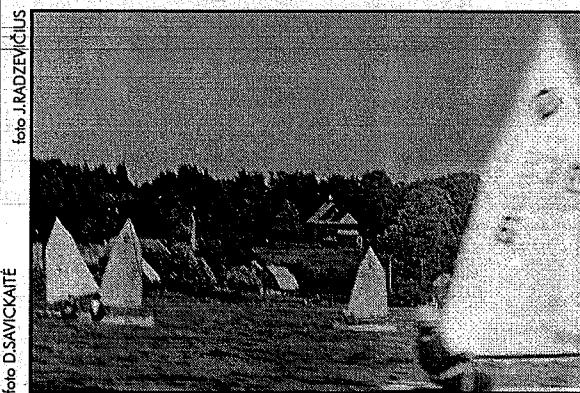
Į Sekminį šventę.

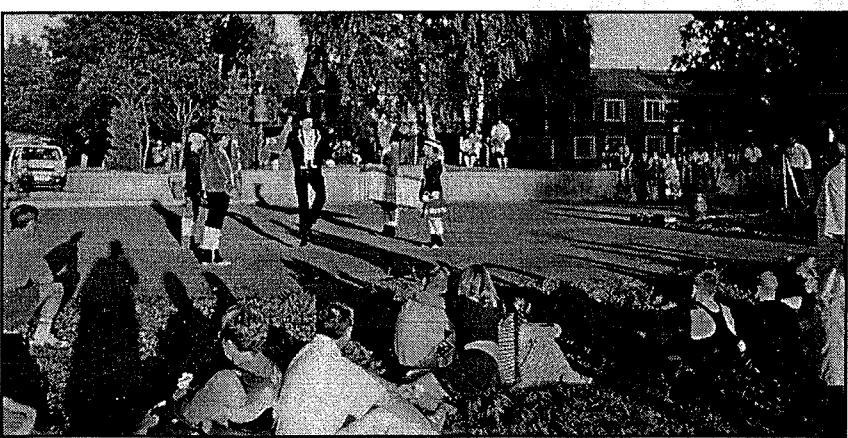
Turizmo diena ANP darbuotojams.

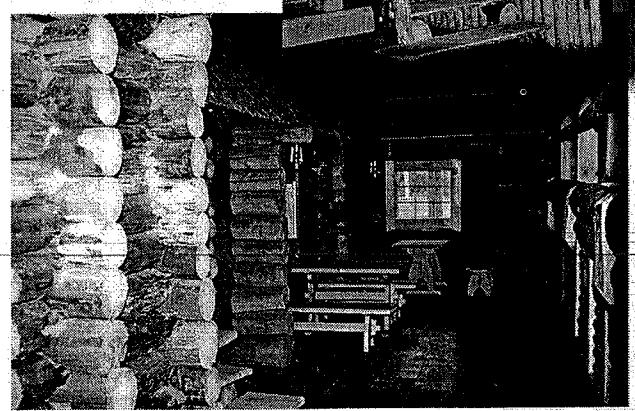
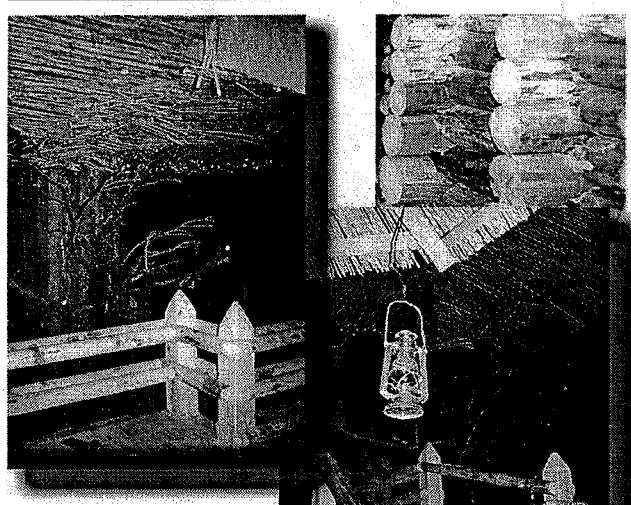
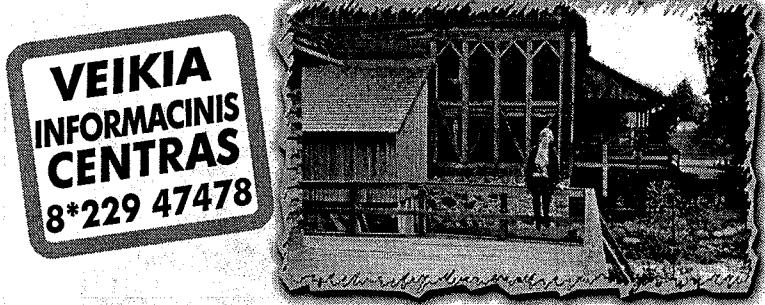
Joninės Kaltenėnuose.

Buriavimo regata.

"Ezerų sietuva" - ispanai Palušėje.

Redakcijos adresas: Palūšė LT-4759, Ignalinos rajonas,
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.

Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ

Viršelyje Algirdo Panavo nuotraukos

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.

SL 516a.

Maketavo Andrius Surgailis

APLANKYKIME

AUKŠTAICIŲ NACIONALINĮ PARKĄ

RUMIŠKIAI

I Utenos
MOLETU

PALUŠĖ

I VILNU

GAVIO ež.

IGNALINA

VILNIA

Spausdino UAB "Utenos spaustuvė"
2000 m. Užsak. Nr.
Tiražas 1000 egz. Kaina sutartinė

TURIZMO CENTRAS

PASLAUGŲ KAINOS VIENAI PARAI

ODvietis dvieju kambariu numeris
su vonia, WC - 95 Lt.
ODvietis kambarys su vonia, WC - 60 Lt.

PASLAUGŲ KAINOS VIENAI PARAI VIENAM ZMOGUI

ONakvynė dviviečiame kambarje
vasariniame namelyje - 14-16 Lt.
ONakvynė triviečiame kambarje
vasariniame namelyje - 14 Lt.
ONakvynė apšildomame korpuose
dviviečiame kambarje - 18 Lt.
ONakvynė apšildomame korpuose
triviečiame kambarje - 16 Lt.
ONakvynė apšildomame korpuose
keturviečiame kambarje - 14 Lt.

NAKVYNĖ GINUČIŲ MALŪNE

ODvietis kambarys parai
OTrivietis kambarys parai
OTrivietis kambarys parai
- 45 Lt.
- 70 Lt.
- 80 Lt.

OValties nuoma parai - 25 Lt.
1 valandai - 6 Lt.

OStalo tenisas 1 valandai - 2 Lt.
OSlidės su batais parai - 4 Lt.
1 valandai - 0,8 Lt.

OGarinė pirtis su sale 1 valandai - 45 Lt.
vakarui - 120 Lt.

OEkskursijų vadovas 1 valandai - 20 Lt.
(nuomojamas autobusas ekskursijoms).

OInstruktorių žygiai 1 valandai - 10 Lt.
parai su nakyne - 80 Lt.

ONuomojamas turistinis inventorius.

OPasivažinėjimas arkliais su brička
arba rogėmis 0,5 val. - 20 Lt.
moksleiviams - 12 Lt.

ONuomojamos patalpos konferencijoms,
seminarams.